

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

ANA GREGORIČ

Grad Lože

O kmetijski šoli na gradu v Ložah pri Vipavi med letoma 1946 in 1961

Diplomska naloga

Mentor: doc. dr. Bojan Balkovec

Univerzitetni študijski program prve
stopnje: Zgodovina

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Zahvalila bi se predvsem svoji družini in fantu, ki so z zanimanjem spremljali nastajanje diplomske naloge in me pri tem spodbujali.

Velika zahvala gre tudi g. Viktorju Nusdorferju, ki je bil pripravljen z mano deliti svoje spomine na šolske dni.

Zahvaljujem se tudi mentorju za njegov čas in pomoč, s katerimi je veliko pripomogel h kakovosti mojega diplomskega dela in njegovemu hitremu zaključku.

IZVLEČEK

Grad Lože: O kmetijski šoli na gradu v Ložah pri Vipavi med letoma 1946 in 1961

Diplomska naloga skuša prikazati zgodovino gradu Lože, in sicer z glavnim poudarkom na šolski dejavnosti, ki je na gradu potekala med letoma 1946 in 1961. Za potrebe diplomskega dela je bilo pregledano in analizirano gradivo, ki ga pod zaporedno številko PANG 258, Kmetijske šole v Ložah hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici. Iz arhivskega gradiva je razvidno, da so na šoli potekali vsaj trije različni programi. Prvi se je v šolskem letu 1946/47 izvajal kmetijsko-gospodinjski tečaj, s šolskim letom 1947/48 pa je bila ustanovljena Vinarsko-sadjarska šola, ki je z nekaterimi spremembami in prekinitvami obstajala do leta 1961. Poleg tega so se na šoli v času njenega obstoja izvajali tudi razni brigadirski tečaji. Čeprav so sprva načrtovali, da bosta na gradu delovali tako gospodinjstva kot kmetijska šola, je bila prva že po enem letu delovanja ukinjena, gospodinjski pouk pa se je nato izvajal v obliki 3-mesečnih tečajev, o katerih pa arhiv ne hrani nobenih podatkov. Zato pa arhivsko gradivo ponuja lep vpogled v šolsko dejavnost in tudi v problematiko, s katero se je morala šola ves čas svojega obstoja spopadati, še posebej v letih takoj po vojni, ko je vladalo splošno pomanjkanje. Čeprav šola za svoje delovanje ni imela optimalnih pogojev, je različne programe, ki so se na njej izvajali, uspešno zaključilo več kot 400 slušateljev, za nekatere od teh pa je pomenila tudi odskočno desko za nadaljnje šolanje. Zato je mogoče reči, da je kmetijska šola v Ložah veliko prispevala k izobraževanju kmečke mladine na Primorskem.

Ključne besede: grad Lože, kmetijsko-gospodinjski tečaj, Vinarsko-sadjarska šola, brigadirski tečaji.

ABSTRACT

Lože Castle: On School of Agriculture at Lože pri Vipavi Castle between 1946 and 1961

The thesis tries to show the history of Lože Castle with the emphasis on the school activities between the years of 1946 and 1961. For the purpose of the thesis the material under serial number PANG 258 of the School of Agriculture in Lože kept by the Provincial Archive in Nova Gorica was reviewed and analyzed. The said material shows that the school carried out at least three separate programs. The first one in the school year of 1946/47 was the Agriculture and Home Economics course, with the school year 1947/48 the Winery and Fruit Farming School was established. The latter has, with some changes and interruptions existed until 1961. In addition to these, in the course of the school's existence there were also different youth work brigades programs courses. Although at the beginning the plan was to have both the Home economics and Agricultural school, the first one was eliminated after the first year, after which the program was carried out in the form of three-month courses, on which the Archive does not keep any information. But the rest of the archive material offers an excellent insight into the school activities and into the problems the school had to face, especially in the years soon after the war, when there was a general shortage. Even though the school did not have optimal conditions for its activities, the programs were attended and completed by more than 400 students. For some of those students this was the stepping stone for further education. Therefore it can be said the School of Agriculture in Lože was a major contributor to the education of rural youth in Primorska region.

Key words: Lože Castle, Farming-home economics course, Winery and Fruit Farming School, youth work brigades programs

SEZNAM KRATIC

- FLRJ: Federativna ljudska republika Jugoslavija
- FNRJ: Federativna narodna republika Jugoslavija
- GUPOS: Gospodarski upravni pokrajinski odbor Slovenije
- KDZ: Kmetijska delovna zadruga
- KLO: Krajevni ljudski odbor
- KOZ: Kmetijska obdelovalna zadruga
- KZ: Kmetijska zadruga
- LRS: Ljudska republika Slovenija
- MK: Ministrstvo za kmetijstvo
- OBLO: Oblastni ljudski odbor
- OK LMS: Okrajni komite Ljudske mladine Slovenije
- OLO: Okrajni ljudski odbor
- OZKZ: Okrajna zveza kmetijskih zadrug
- PNOO: Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor
- RZKZ: Republiška zveza kmetijskih zadrug

KAZALO

1.	UVOD.....	7
2.	KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED.....	10
3.	VSEBINA FONDA	16
3.1	IZ ŠOLSKE KRONIKE	16
3.2	IZ INTERVJUJA Z G. VIKTORJEM NUSDORFERJEM	21
4.	KMETIJSKO-GOSPODINJSKI TEČAJ.....	23
5.	VINARSKO-SADJARSKA ŠOLA.....	30
6.	BRIGADIRSKI TEČAJI	46
7.	ŠOLA PO LETU 1950.....	59
8.	POVZETEK.....	61
9.	VIRI IN LITERATURA	62
9.1	VIRI.....	62
9.2	LITERATURA	62
9.3	SLIKOVNO GRADIVO	62
10.	SEZNAM PRILOG.....	63
	Priloga 1: UČENKE KMETIJSKO GOSPODINJSKEGA TEČAJA	63
	Priloga 2: RAZPORED ABSOLVENTOV NA ENOLETNO PRAKSO	64
	Priloga 3: UDELEŽENCI PRVEGA BRIGADIRSKEGA TEČAJA	65
	Priloga 4: UDELEŽENCI VINARSKO-SADJARSKEGA IN POLJEDELSKEGA TEČAJA ZA BRIGADIRJE.....	66
	Priloga 5: INTERVJU Z G. VIKTORJEM NUSDORFERJEM	67

1. UVOD

"Lože so jugozahodno od Vipave. Nad njimi stoji sredi trt in sadnega drevja grad. [...] V 12. stol., tako poroča knjiga „Postojnsko okrajno glavarstvo 1889.“, je grad sezidala znana rodbina grofov Bogenskih. Bili so v sorodu z znanimi istrskimi mejnimi grofi in s slovečo Meransko rodbino in carjem Friderikom Rdečebrcem.

V drugi polovici 16. stol. je grad pogorel. Obnovili so ga, kot omenja Valvazor v 17. stol.. V posesti ga je tedaj imel Ivan Filip, grof Cobenzelj, ki je bil tedaj tržaški stotnik. Od leta 1769. do 1770. ga je upravljal Valentinium Palesini.

Od 1770. do leta 1810. je bila graščina zopet v posesti rodbine Cobenzlov. Najvažnejši je bil grof Ljudevit Cobenzelj (roj. 1753, umrl 1790.). Bil je dalj časa poslanik v Petrogradu in na Nizozemskem (1790). Njegova slika je visela v zgornji grajski dvorani skupaj z drugimi umetninami do druge svetovne vojne. [...] Pred italijansko okupacijo je grad kupil Mayer. Imel ga je v lasti do ustanovitve šole."¹

V svoji diplomski nalogi z naslovom *Grad Lože: O kmetijski šoli na gradu v Ložah pri Vipavi med letoma 1946 in 1961*, sem se osredotočila na gradivo, ki ga o šolski dejavnosti na gradu v Ložah v času takoj po drugi svetovni vojni hrani Pokrajinski arhiv Nova Gorica (PANG). Gre za različne dokumente, ki so v novogoriškem arhivu shranjeni pod številko PANG 258, Kmetijske šole v Ložah. Poleg tega fonda Pokrajinski arhiv na temo loškega gradu hrani še dve zbirki gradiva, in sicer PANG 344, Zemljiško gospostvo Lože ter PANG 176, Krajevni ljudski odbor Lože. Zbirki zaradi svoje obsežnosti nista bili predelani, saj bi to pripeljalo do občutne razširitve teme naloge in preseglo okvire samega diplomskega dela.

Literature, ki bi jo bilo mogoče uporabiti v podkrepitev ali dodatek k arhivskemu gradivu, praktično ni. Na splošno je literatura, ki obstaja o gradu Lože, zelo skromna in razpršena, saj je večinoma omejena zgolj na posamezne prispevke v raznih časopisih in zbornikih, ki opisujejo njegovo preteklost. Namen mojega diplomskega dela je bil zato tudi združiti na enem mestu vsa relevantno literaturo o gradu v Ložah in tako ponuditi celotno sliko o njegovi preteklosti.

Čisto na začetku svoje diplomske naloge sem se tako odločila na kratko predstaviti zgodovino samega gradu od njegovih začetkov pa vse do današnjih dni. Ta kratek pregledni del naj bi med drugim pripomogel k lažji in bolj jasni umestitvi šolske dejavnosti v kontekst. Nato sledi daljša predstavitev kmetijskega šolstva na gradu, ki temelji na arhivskem gradivu, v pomoč pa mi je bil tudi članek Janka Vehovarja "Kmetijsko in gospodinjsko šolstvo v Ložah 1946-61", objavljen leta 2000 v krajevem glasilu *Vipavski glas*. Avtor članka, g. Janko Vehovar, je bil od leta 1951 upravitelj na šoli, zato menim, da je njegov prispevek,

¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 11.

čeprav kratek, relevanten. Poleg tega se je pri pisanju tudi sam opiral na gradivo novogoriškega arhiva. Hkrati je bil ta članek edini primer literature na temo kmečke šole v Ložah, ki sem jo uspela zaslediti. Svojo izdajo tega glasila mi je posodil g. Viktor Nusdorfer, ki je tudi sam obiskoval kmetijsko šolo na gradu v Ložah in s katerim sem za potrebe diplomske naloge opravila intervju.

V osrednjem delu diplomske naloge sem na začetku čisto na kratko predstavila samo vsebino fonda PANG 258, potem pa povzela vsebino kronike, ki jo hranijo v fondu in je zanimiva iz več razlogov. Poleg tega, da omenja kmetijsko šolo na Slapu (delovala med letoma 1873 in 1886) ter opisuje vasi v okolici Lož, na kratko predstavi tudi zgodovino samega gradu in stanje poslopja ob ustanovitvi šole. V nadaljevanju podaja kratke povzetke dogajanja v posameznem šolskem letu (do 1954/55). Avtor kronike je neznan, čeprav je mogoče sklepati, da jo je napisal nekdo, ki je tudi sam deloval ali služboval na gradu, tako da je bil vir za pisanje kronike po vsej verjetnosti v veliki večini ustni ali pa so zapisi nastali na osnovi spominov. Samo del, ki opisuje pomembnejše dogodke pred ustanovitvijo šole, je na več mestih podprt z navedbo vira. Dodatni zapis v kroniki iz leta 1963 sicer navaja, da je bila le-ta pisana v času delovanja šole, vendar je kljub temu težko reči, ali so bili zapisi za posamezno šolsko leto pisani sproti ali za nazaj. Glede na enakomerno pisavo in odtенок črnila je namreč precej verjetno, da so bili vsi zapisi napravljeni hkrati in je bila torej kronika pisana za nazaj, vendar je nemogoče reči, kdaj točno (morda leta 1955, ko se kronika zaključila). Po tej kratki predstavitvi vsebine kronike sem skušala čim bolj jasno in natančno predstaviti arhivsko gradivo, ki sem ga širše razdelila glede na tri različne programe, ki so se izvajali na šoli in si do določene mere sledijo tudi časovno. Na nekaterih mestih sem arhivsko gradivo podprla tudi z že omenjenim člankom Janka Vehovarja ter s pripovedjo Viktorja Nusdorferja. Članek se je pri pisanju diplomske naloge izkazal kot dragocen dodatek k arhivskemu gradivu predvsem zato, ker v časovnem smislu presega arhivsko gradivo, ki se, razen nekaj osamljenih in slabo ohranjenih listin (te so zmečkane ali imajo strgane robove ali pa ni več mogoče razbrati njihove vsebine), zaključuje že z letom 1950. Poleg dokumentov in kronike je v fondu shranjen tudi album s fotografijami iz šolskega leta 1948/49.

Omenila bi še tipološko oznako *vila*, ki jo dr. Helena Seražin v svojem prispevku "Lože pri Vipavi – Grad ali vila?", objavljenem v zborniku *Goriški letnik*, utemeljuje kot ustrežnejšo za poimenovanje objekta, nastalega v 17. stoletju in katerega temelje vidimo še danes. Njena raziskava, ki utemeljuje zgradbo kot "nekoliko terenu prilagojeno podeželsko vilo beneškega

tipa"², je sicer prepričljiva, zato se mi tudi zdi vredno nanjo opozoriti, vendar se sama za to poimenovanje nisem odločila iz več razlogov, med drugim zato, ker tipološka opredelitev same stavbe in raziskovanje kompleksa z arhitekturnega vidika nista predmet moje diplomske naloge. Spremembe, ki jih je stavba doživela v svoji zgodovini, sicer v svoji diplomski nalogi omenjam, vendar samo do te mere, da poudarim, kakšne strukturne spremembe je doživel grad v času svojega obstoja. Poleg tega je novoveška stavba nastala na temeljih srednjeveškega gradu, kot "grad" pa jo omenja že Valvasor in vsa literatura, ki sem jo poleg tega članka uporabila pri pisanju diplomske naloge. Tudi arhivsko gradivo, kolikor sploh omenja samo stavbo, v kateri poteka šolska dejavnost, navaja le-to kot "grad". Predvsem pa je bilo pri moji odločitvi glede rabe te tipološke oznake ključno dejstvo, da je poimenovanje "grad" močno zasidrano v zavesti prebivalcev vasi Lože.

Slika 1: Upodobitev loškega gradu na prvih straneh šolske kronike.³

² Seražin, Helena. "Lože pri Vipavi – grad ali vila?" V: *Goriški letnik: zbornik Goriškega muzeja*, 71–103. Nova Gorica: Goriški muzej, 1993, 101.

³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 11.

2. KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED

Neutrjeni srednjeveški grad, predhodnik sedanje novoveške zgradbe, naj bi nastal že v 12. stoletju. Na svoji posesti naj bi ga dali sezidati grofje Bogenski (v italijanščini imenovani Arco). Tu naj bi živeli njihovi ministeriali, vitezi Leitenburg, česar pa ohranjeni pisni viri ne potrjujejo, vendar se zdi izročilo, s katerim se utemeljuje tudi ime vasi, precej verjetno.⁴ Sredi 13. stoletja, po izumrtju Bogenskih, je njihov del gospostva Vipava prešel najprej na Babenberžane, nato pa na grofe Andeške. S patriarhom Bertoldom Andeškim so posesti te rodbine v Vipavski dolini prešle v last oglejskega patriarhata.⁵ Oglejski patriarhi so jih leta 1351 prepustili Habsburžanom, pozneje pa naj bi grad s pripadajočimi zemljišči prešel v posest gospodov Devinskih in po letu 1399 Walsejskih ter bil vključen v gospostvo Senožeče. Leta 1472 so Lože skupaj z drugimi walsejskimi zemljišči postale deželnokežja posest, v drugi polovici 16. stoletja pa so prešle pod rodbino Cobenzl.⁶

Čeprav rodbina Cobenzl izvira s Koroškega, je bil velik del življenja in delovanja njenih članov povezanih s Kranjsko in Goriško. Med goriške gospode se je z letom 1564 kot prvi iz te rodbine zapisal baron Janez Cobenzl, znan po pestrem diplomatskem življenju in številnih gradbenih delih. Leta 1570 je na koncu Travnika v Gorici odkupil bivšo hišo baronov Dornberg in sosednjo stavbo, ki ju je dal do leta 1587 prezidati v enotno palačo, danes v lasti goriške nadškofije. Nadvojvoda Karel mu je za posest na Travniku in posesti v okolici Gorice leta 1573 potrdil fevdalne pravice. Zelo verjetno je prav baron Janez Cobenzl najkasneje leta 1579 kupil tudi posestvo Lože. Po smrti leta 1594 v Regensburgu je vse njegove posesti domnevno podedoval njegov brat Ulrik, kot prvi lastnik gradu in gospostva Lože pa se omenja šele Ulrikov vnuk, baron Janez Gašper Cobenzl,⁷ poročen s Katarino Lanthieri. Za njim je posest dedoval njegov sin, grof Janez Filip Cobenzl, glavar Trsta,⁸ ki naj bi po Valvasorju dal na mestu starejšega zgraditi novo poslopje, ki ga lahko, vključno s kasnejšimi prezidavami in dozidavami, vidimo še danes.⁹

⁴ Sapač, Igor. *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji. Zgornja Vipavska dolina*. Ljubljana: Viharnik, 2008, 18; Seražin, Helena, ur. *Upravna enota Ajdovščina: občini Ajdovščina in Vipava*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, 308.

⁵ Seražin, "Lože pri Vipavi", 72.

⁶ Sapač, *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji*, 18–19.

⁷ Seražin, "Lože pri Vipavi", 72–74.

⁸ Sapač, *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji*, 19.

⁹ Seražin, "Lože pri Vipavi", 74.

Grajski kompleks je delno vkopan v hrib nad vasjo, ob vznožju ga obdajajo vinogradi, za njim pa se razteza gozd.¹⁰ Glavno poslopje, ki obvladuje pokrajino, je v tlorisu pravokotna, sklenjena stavbna masa. Glavno fasado preraščata dva rombasta nanjo prislonjena stolpa, ki sta v pritličju utrjena, v nadstropju pa imata zazidane ključaste strelnice. Okna so na vseh fasadah tega poslopja v obeh nadstropjih simetrično razporejena in le bifora z balkonom¹¹ poudarja os glavnega pročelja. Prvotna razporeditev prostorov tako v pritličju kot v nadstropju se je ohranila do danes. Na obeh straneh glavne dvorane so bile po tri sobe, od katerih je po ena gledala na zahodno stran proti gozdu. Pravokotno na glavno stavbo je stalo poslopje za služinčad, v njegovem pritličju so bili prostori za gospodinjstvo (kuhinja, jedilnica za posle, pralnica), v nadstropju pa spalnice. Poslopje za služinčad je prehajalo v skedenj s prostori za hranjenje vozov in s konjušnico na južni strani. Vsa tri poslopja v obliki črke U so obdajala notranje dvorišče, s katerega je bil prvotno urejen dostop v vinsko klet, ki se nahaja pod glavno stavbo. Na vzhodni strani z zidom ograjenega dvorišča so bila vrata, ki so vodila na zgornjo teraso, po kateri je potekal dovoz do glavnega poslopja, cesta pa se je nadaljevala ob južnem zidu do vasi Lože ob vznožju hriba. Prvotno so z zgornje terase vodile stopnice na spodnjo vrtno teraso, ki je na Valvasorjevem bakrorezu upodobljena kot ograjen vrt.¹²

Slika 2: Valvasorjev bakrorez gradu Lože iz leta 1679.¹³

¹⁰ Seražin, *Upravna enota Ajdovščina*, 308.

¹¹ S tem, ko sta brata Janez Filip in Jakob Ludvik Cobenzl leta 1675 dobila grofovski naslov in poskrbela za namestitve novih insignij, je prišlo do gradbenih posegov tudi na loškem gradu. Podrli so balkon, na njegovo mesto pa postavili grb. Valvasorjev risar je torej moral videti grad še pred omenjenim letom, saj ga je upodobil po prvotnem videzu. Tako lahko gradnjo novega gradu umestimo najpozneje v tretjo četrtino 17. stoletja, pred leto 1675. Vir: Seražin, "Lože pri Vipavi", 80.

¹² Seražin, "Lože pri Vipavi", 76 in 78.

¹³ Valvasor – grad Lože. http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Valvasor_-_Grad_Lo%C5%BEE.jpg (Dostop: april 2014).

Leta 1712 je grad in gospostvo dedoval sin Janeza Filipa, grof Ludvik Gundaker Cobenzl, za njim pa leta 1764 grof Gvido Cobenzl. Njegov sin, grof Janez Filip Cobenzl, pomemben avstrijski diplomat, pa je leta 1810 grad, skupaj z vsemi drugimi posestmi rodbine, v oporoki zapustil svojemu nečaku, grofu Mihaelu Coroniniju, strastnemu kvartopircu, ki naj bi ob neki priložnosti v Parizu, domnevno 26. novembra 1822, posestvo Lože zaradi dolgov prodal zdravniku dr. Josipu Mayerju. Grofica Sofija Coronini, ki za prodajo posestva ni vedela oziroma ni hotela vedeti, je po moževi smrti grad 11. januarja 1824 prevzela in ga šele po dolgotrajnih pravadah leta 1826 odstopila zakonitemu lastniku.¹⁴

Josip Mayer je leta 1771 v Dillingenu na Bavarskem diplomiral iz medicine, Marija Terezija pa mu je za zasluge podelila plemiški naziv.¹⁵ V Vipavsko dolino je prišel kot kirurg z Napoleonovo vojsko in se tu tudi poročil (s plemkinjo Ano Premerstein, ki naj bi ga odkupila iz vojaške službe).¹⁶ Z novimi lastniki je domnevno prišlo do preurejanj in prezidav poslopja. Na severozahodni strani so dali urediti cesto, ki še danes teče skozi vinograde. Uredili so zunanje dvorišče in na njem postavili kovačnico. Prezidali so tudi gospodarska poslopja in trakt za služinčad (v tlaku hodnika v nadstropju so vdelane začetnice J.M.), ki so ga povezali z glavno stavbo, pod njim pa s *kalono* povezali zunanje dvorišče z notranjim. Uredili so tudi vrt pred glavnim vhodom v grad.¹⁷

Posestvo je prvi Mayer prepustil svojemu sinu Jožefu Mayerju (1780–1837), ki je študiral medicino v Nemčiji in kasneje kot zdravnik deloval v Vipavi in okolici, poročil pa se je z Ano Poljšak iz Svetega Križa pri Vipavi (danes Vipavski Križ). Dr. Jožefa Mayerja je nasledil sin Jožef Mayer (1814–1887), poročen s Karolino Dolenc (1834–1911) z Razdrtega, ki so ji rekli tudi "mama loška", bila pa je poštna upraviteljica v Vipavi.¹⁸ Posest je nato za kratek čas prešla na sina Jožefa Ferdinanda (1859–1892), ki sta mu kot dediča sledila mati Karolina in brat Karel pl. Leitenburg. Zadnji lastnik dvorca pred drugo svetovno vojno je bil Karlov sin Evgen Mayer (roj. 1889), diplomirani agronom, sadjar in vinogradnik, ki je upravljal grajsko posestvo v času med obema vojnama. V tem obdobju so se pri narodnozavedni slovenski družini Mayer na gradu zbirali številni znani kulturni delavci, med njimi slikarji Veno Pilon, Rihard Jakopič in Avgust Černigoj ter pisatelj France Bevk. Evgen Mayer je finančno podpiral tako Pilona kot Černigoja. Slednji je nekaj časa med vojno na

¹⁴ Seražin, "Lože pri Vipavi", 80–81.

¹⁵ Sapač, *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji*, 19.

¹⁶ Seražin, "Lože pri Vipavi", 81; Rodman, Magda. "Mayerjevi iz Lož." *Vipavski glas*, december 2000, 24.

¹⁷ Seražin, "Lože pri Vipavi", 81 in 83.

¹⁸ Rodman, "Mayerjevi iz Lož", 24–25.

gradu celo bival in ga tudi naslikal.¹⁹ Grad Lože omenja tudi slikar Veno Pilon v svoji avtobiografiji: "Takrat sem se najbolj veselil družbe Franceta Mesesnela, prijatelja iz praških let, ki je često prihajal na svoj dom v Vipavi. Vpeljal me je v Mayerjev grad v Ložah, kjer sem pogostoma užival gostoljubnost in občudoval veliko Kobenzlovo zbirko starih slik."²⁰

Zanimiva osebnost, povezana z loškim gradom, je bila tudi Evgenova mlajša sestra Ana Mayer, rojena 20. junija 1895. V času prve svetovne vojne je obiskovala univerzo na Dunaju kot študentka kemije in fizike. Leta 1918 je morala zaradi razpada avstro-ogrske monarhije študij začasno prekiniti in z njim nadaljevati na leto kasneje ustanovljeni Univerzi v Ljubljani, kjer je pripravila disertacijo z naslovom "O učinkovanju formalina na škrob" in 5. julija 1920 doktorirala pod mentorstvom prof. dr. Maksa Samca. Tako je postala prva doktorica znanosti ljubljanske univerze in po seznamu, ki so ga leta 1978 pripravili v Padovi, 72. ženska na svetu z doktorskim nazivom.

Naslednjega leta se je Ana poročila z Evgenom Kanskym (1887–1977), doktorjem kemije in medicine, rojenim v Varšavi. Leta 1922 sta v Podgradu pri Zalogu skupaj odprla prvo jugoslovansko tovarno za proizvodnjo žveplenega etra in etra za narkozo ter sorodnih izdelkov. Prva v državi sta začela z izdelavo zapletenih organskih spojin na bazi domačih surovin. Bila sta med pionirji kemične industrije na Slovenskem med obema vojnama. Že takrat sta se zavedala pomembnosti varovanja okolja in izdelala postopek za izločanje žvepla iz dimnih plinov.

Družina s tremi otroki je bivala v Ljubljani na Krekovem trgu, k njim na dom pa so zahajali številni znani razumniki in umetniki, med njimi Jože Plečnik, Rihard Jakopič, Božidar Jakac, Ciril Cvetko, Božidar Borko in Karel Dobida. Ana Mayer Kansky je bila izredno razgledana ženska, zanimala se je za dogajanje doma in v svetu, spremljala je tako strokovno kot leposlovno literaturo. Umrla je 3. novembra 1962 v Podgradu pri Ljubljani.²¹

Grad v Ložah je bil pred drugo svetovno vojno središče dobro vzdrževanega kmetijskega posestva. Grajski kompleks so sestavljali osrednji reprezentančni del, kjer je bilo stanovanje družine Mayer, in dve stranski krili, kjer so bili prostori za uslužbence in hlev za konje. Zraven so bila še številna gospodarska poslopja s kovačijo, veliko garažo za vozove,

¹⁹ Sapač, *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji*, 19–20.

²⁰ Pilon, Veno. *Na robu*. 2. izdaja. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008, 60.

²¹ Milenković, Marija. "Ana Mayer-Kansky (1895–1962): prva doktorica znanosti na slovenski univerzi in ena prvih slovenskih znanstvenic na področju naravoslovja.", V: *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*, ur. Alenka Šelih et al., 303–307. Ljubljana: TUMA: SAZU, 2007.

mizarsko delavnico in prostori za živino, kjer je bilo zaposlenih okrog 35 ljudi. Družina Mayer je grad kupila popolnoma opremljen. Do druge svetovne vojne sta se ohranila bogato baročno pohištvo in celotna slikarska zbirka iz časa rodbine Cobenzl, prav tako pa tudi velika knjižnica in družinski arhiv, ki sta danes ohranjena le deloma (ostanek knjižnice so po vojni prepeljali v NUK, skromen preostanek arhiva pa je kasneje prevzel Pokrajinski arhiv v Novi Gorici). Druga svetovna vojna je povzročila zaton posestva. Družina Mayer je takrat posestvo začasno zapustila in s seboj odpeljala nekaj opreme, med drugim tudi dragoceno zbirko slik. Preostalo opremo so v obdobju, ko je bil grad prazen, odnesli okoliški prebivalci. Partizani so za potrebe bolnišnice vzeli vsa okna in celo vrata. Poslopje so nameravali celo požgati, a so ga pred tem zasedli italijanski vojaki in ga tako dejansko rešili pred uničenjem. Po kapitulaciji Italije pa so dvorec zasedli nemški vojaki in odnesli še preostanek opreme.

Evgen Mayer je med vojno podpiral partizansko gibanje in tudi po vojni ni želel zapustiti Primorske in sploh slovenskega ozemlja. Dan po ustanovitvi slovenske vlade v Ajdovščini, 6. maja 1945, pa je moral prodati oziroma proti odškodnini podariti posest s poslopjem splošnemu ljudskemu premoženju. Zavzet za razvoj kmetijstva v Vipavski dolini je to storil pod pogojem, da bodo prostori namenjeni kmetijski šoli. Tako je morala družina Mayer jeseni leta 1945 dokončno zapustiti Lože. Nastanila se je na Rafutu pri Novi Gorici, kjer je Evgen Mayer bival do svoje smrti leta 1970.

Med letoma 1946 in 1961 je na gradu delovala kmetijska šola. V tem obdobju je grad v Ložah doživel največje posege v strukturo stavbne mase. Na zadnji strani glavne stavbe so dozidali nov trakt z vhodom na stopnišče v pritličju in kopalnico v nadstropju ter naredili široka vrata za vozove. Na severni strani poslopja so naredili nov vhod v vinsko klet, kamor vodijo tudi istočasno sezidane stopnice v pritličju severovzhodnega stolpa. Podstreho so preuredili v stanovanjske prostore za delavce in uslužbence, prav tako tudi nadstropje trakta za služinčad, v katerem so na zahodni strani uredili stranišča in kopalnice. Kovačnica je bila predelana v garaže za kmetijsko mehanizacijo, na strehi pa so uredili teraso s čudovitim razgledom na Vipavsko dolino. Povsem na novo so zgradili poslopji pod vrtnimi terasami, v osrednjem delu stavbe pa uredili internat in učilnice. Omare in kuhinjsko opremo za potrebe šole so deloma pripeljali z gradu Bizeljsko.²²

Po zaprtju šole je začel grad naglo propadati. Od leta 1966 je bilo v gradu, ki je prišel v upravo Kmetijske zadruge Vipave, kratek čas gostišče, pozneje pa so bila tu skladišča tovarn Fructal in Lipa ter stanovanja delavcev na kmetijskem posestvu. Leta 1987 pa so grad

²² Sapač, *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji*, 21; Seražin, "Lože pri Vipavi", 83.

dokončno izpraznili in opustili. V 70. letih se je pojavila ideja, da bi stavbo preuredili v muzej narodnoosvobodilnega boja za celotno Primorsko, po letu 1990 pa je bila nekaj časa aktualna tudi misel, da bi v njem uredili igralnico, vendar je ob začetku dolgotrajnega denacionalizacijskega postopka zamrla. Spomeniški službi je med letoma 1986 in 1992 uspelo popraviti vdrto streho nad osrednjim traktom gradu. A ta in druga prizadevanja niso mogla zaustaviti naglega propadanja. V naslednjih letih se je vdrl del strehe nad zahodnim stranskim krilom gradu, v notranjosti osrednjega krila pa so nepovabljeni obiskovalci uničili stavbno pohištvo, kamine in okrasje. Brez sledu so izginila baročna vrata s kovanim okovjem, nekoč lepo negovan vrt pred gradom pa se je povsem zarasel. V zadnjih letih so ponovno oživela prizadevanja za obnovo in ponovno oživitev stavbe, a so bila doslej neuspešna.²³ Leta 2014 grad še vedno sameva nad vasjo, prepuščen zobu časa.

²³ Sapač, *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji*, 21–22.

3. VSEBINA FONDA

Fond, ki vsebuje dokumente o kmetijski šoli na gradu v Ložah pri Vipavi, se nahaja v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici pod številko PANG 258, Kmetijske šole v Ložah. Obsega dva fascikla, ki skupaj merita 0,20 tekočih metrov, urejena pa sta v 11 popisnih enot. Pri dokumentih gre za razne zapisnike, okrožnice, obvestila, navodila, plane, pravilnike, sezname učnega kadra in slušateljev, odločbe o službeni namestitvi, poročila, programe. Prvi fascikel vsebuje dokumente v časovnem okviru od leta 1946 do leta 1949, ki so urejeni v 5 popisnih enot, od katerih popisna enota 1 zajema dokumente o kmetijsko-gospodinjskem tečaju Lože, popisne enote 2–5 pa dokumente o Sadjarsko-vinarski šoli Lože. Drugi fascikel, ki zajema obdobje od leta 1948 do leta 1963 (čeprav so listine iz obdobja po letu 1950 redke in slabo ohranjene), pa vsebuje pod popisno enoto 6 album s fotografijami iz šolskega leta 1948/49, medtem ko popisne enote 7–10 zajemajo dokumente o tečajih za brigadirje, popisna enota 11 pa šolsko kroniko.

3.1 IZ ŠOLSKE KRONIKE²⁴

Šolska kronika zajema vsega skupaj 15 na roko pisanih neoštevilčenih strani. Zadnji vpis je za šolsko leto 1954/55. Iz zapisa, ki sledi in je nastal 20. julija 1963 v Ložah, izvemo, da je važnejše uradne spise v letu 1962 prevzela kmetijska šola na Grmu, z 20. julijem 1963 pa je ostanke arhiva prevzel Zavod za prosvetno pedagoško službo Ajdovščina.

Pisec (anonimen) je upošteval navodila za pisanje kronike, navedena na začetku zvezka, saj na prvih straneh podaja kratek zgodovinski pregled Lož in okoliških krajev Goče, Erzelj in Slap. V tem pogledu je še posebej zanimiva omemba postojanke malteških vitezov na Slapu, kamor naj bi jih leta 1220 naselili grofje Andeški, ki so se nadejali njihove pomoči pri obrambi proti Madžarom, kasneje pa so se vitezi izkazali tudi v boju proti Turkom (na tem mestu se v kroniki poleg Slapa pri Vipavi omenja tudi postojanka malteških vitezov na Gradišču nad Prvačino).

Leta 1873 je grof Karel Lanthieri²⁵ Kranjski deželni vladi odstopil posestvo na Slapu pri Vipavi z namenom, da se tu ustanovi Deželna sadjarsko-vinarska šola. Po besedah pisca

²⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 11.

²⁵ Umrl je leta 1910. Z njim je izumrla slavna in starodavna rodbina Lanthieri iz Vipave, ki je odigrala pomembno vlogo v zgodovini Goriške in Kranjske. Vir: "Goriške vesti", *Učiteljski tovariš*, 1910, 5. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VO6J4YRW> (Dostop: april 2014).

kronike je bila to prva slovenska kmetijska šola, njen prvi ravnatelj pa je bil Rihard Dolenc. Vsa dela na posestvu so opravljali učenci sami, Slapenci pa so hodili na dnino in pomagali pri ročnem rigolanju za nove vinograde. Leta 1874 se je na šolo vpisalo 25 učencev, večinoma Vipavcev in Kraševcev. Tega leta so na posestvu šole v drugi polovici maja pozebli vsi vinogradi. Zato pa je bila naslednja letina bogata. 8. maja 1876 je ravnatelj prvič opazil napad peronospore. To je bil domnevno eden prvih napadov peronospore na Vipavskem. Ravnatelj je na goriškem glavarstvu²⁶ zaprosil, naj se izda odlok o obveznem škropljenju okoliških vinogradov. Ker takrat niso še poznali nahrbtnih škropilnic (kot navaja kronika, so jih na Vipavskem prvič uporabili leta 1880), so s čopiči premazovali spodnje strani listov. Leta 1886 se je slapenska šola preselila na Grm pri Novem mestu.

Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo Ljudske republike Slovenije (LRS) je z odlokom dne 3. maja 1946 imenovalo strokovnega učitelja iz Kmetijske šole na Grmu pri Novem mestu, predavatelja za sadjarstvo in vinogradništvo, tov. Antona Flega,²⁷ da organizira enoletno kmetijsko šolo sadjarsko-vinogradniškega tipa v Ložah pri Vipavi, ki so se takrat nahajale v coni B.

Poslopje je Anton Flego prevzel v upravljanje 15. maja 1946 v Ajdovščini na Pokrajinskem narodnoosvobodilnem odboru (PNOO). Na slovesni seji je bil prisoten tudi bivši lastnik, inž. Evgen Mayer, ki je podpisal izjavo, da zemljišče z vsem inventarjem poklanja ljudski oblasti, tov. upravitelj pa se je obvezal, da bo lastniku iz družbenega fonda izplačal premičnino in živi inventar. PNOO je nakazal 140000 lir za ureditev najnujnejših del.

20. maja 1946 je upravitelj prevzel posestvo z gradom, ocenjevalna komisija pa je popisala inventar. Velikost posestva je bila ocenjena na 24 ha, od tega je bilo 0,25 ha vinogradov. Popisali so tudi grad in zabeležili naslednje prostore: v podzemlju neopremljeno zapuščeno klet; v pritličju shrambo, kuhinjo, jedilnico, dve delavnici, klet za kompost, remizo za orodje, skladišče, drvarnico in 5 sob s spodnjo dvorano – preddvor in kapelico; v prvem nadstropju zgornjo dvorano (banketno sobo), sadno shrambo, prostor za gojitev sviloprejk, gornji del kapelice s korom, 8 sob, dve shrambi in senik; na podstrešju žitnico z dvema prizidanima in tremi pregrajenimi prostori s prekajevalnico. Pred glavnim portalom je bilo obzidano glavno dvorišče z značilnimi stopnicami, na vzhodni strani stavbe pa sta se nahajala

²⁶ Zapis v kroniki pravi, da je ravnatelj prošnjo naslovil na *Banovinsko* goriško glavarstvo, vendar menim, da je zapis napačen, saj banovin takrat ni bilo. Dopuščam možnost, da gre za kakšno geografsko oznako, ki meni ni znana.

²⁷ V dokumentih se pojavlja tudi različica imena Ante Flego.

sadni in zelenjavni vrt z dvema obzidanima terasama in na pol porušeno lopo. Na zapuščenem gospodarskem dvorišču na severni strani je stal neuporaben hlev.

Anton Flego je pripravil načrt za ureditev grajskega poslopja in šole, ki ga je ministrstvo odobrilo septembra 1946 in določilo 6-letno dobo za dokončno ureditev. Posestvo je dobilo svoje osebje, nameščence in stalne delavce ter 20 nemških ujetnikov, ki so pomagali pri prvih delih in med drugim uredili stopnišče na severovzhodni strani gradu.²⁸ Na posestvo so dobili tudi nekaj živine: štiri konje in prav toliko krav.

Prvi pouk na šoli je bil gospodinjski tečaj, ki je trajal od 1. septembra 1946 do 31. marca 1947.²⁹ Dvanajsteja maja 1947 je bila sklicana seja organizacijskega odbora, na kateri so sprejeli sklep, da se reden pouk začne takoj po priključitvi cone B k FLRJ, torej po 15. septembru 1947. Pouk na Sadjarsko-vinarski šoli v Ložah pri Vipavi se je uradno začel 1. oktobra 1947. Prijavljenih je bilo okrog 80 kandidatov, a so jih zaradi prostorske stiske sprejeli samo 40. Učitelji so bili Anton Flego (tudi ravnatelj), Anton Potočnik³⁰ in Marjana Kerstnik³¹, honorarna predavateljica pa Alojz Okorn, učitelj računstva, in Albin Gartner, učitelj petja. Poučna izleta sta bila dva, oba v mesecu decembru. Na prvem so si učenci ogledali prostore in naprave vipavske zadruga, na drugem pa prostore nekdanje slapenske kmečke šole. Zaključni izpiti so potekali med 25. in 30. junijem 1948. Odličen uspeh je doseglo 9 dijakov, prav toliko prav dobrega in dobrega. Z zadostnim uspehom so naredili 3 dijaki, 10 pa jih je med šolskim letom izstopilo. Slovesen zaključek s proslavo ter pogostitvijo gostov in staršev je bil 1. julija 1947.

V šolskem letu 1948/49 je pouk trajal od 15. septembra do 7. julija. Vpisanih je bilo 38 učencev. Predavatelji so bili Anton Flego, Marjana Kerstnik, Anton Potočnik in Alojz Okorn. Šolske proslave so se odvijale ob naslednjih priložnostih: 29. novembra so praznovali Dan republike, 6. februarja so priredili proslavo ob stoletnici Prešernove smrti, 27. aprila je bila proslava ob Dnevu OF, 1. maja se je odvijalo praznovanje delavskega praznika skupaj s sindikalno podružnico in proglasitev udarnikov, 29. maja pa so učenci uprizorili igro *Krapi*. Z odličnim uspehom je naredilo 9 učencev, s prav dobrim 8, z dobrim 11, z zadostnim pa 8. Letnika ni naredil 1 učenec, 1 pa je izstopil. Posestvo je v tem šolskem letu dobilo prvi

²⁸ Kronika navaja, da so se morali ujetniki v zavezniško okupirano Nemčijo vrniti avgusta 1947. Drugega potrdila o tej vrnitvi ni. Viktor Nusdorfer se spominja, da so bili ujetniki nastanjeni v kasarni v Vipavi, od koder so jih vozili v Lože, da so pomagali kmetom ali na državnem posestvu pri raznih opravilih.

²⁹ Datuma sta okvirna: iz dokumentov je razvidno, da je tečaj trajal od 3. septembra 1946 do 25. marca 1947.

³⁰ V dokumentih se pojavlja tudi kot Tone Potočnik.

³¹ V dokumentih se pojavlja priimek v drugačni obliki, kot Kersnik.

traktor, ki je preoral 16000 m² zemlje 90 cm globoko. To je bilo prvo strojno rigolanje v Sloveniji. Spomladi 1949 so učenci posadili prve trte, pri sadjarski panogi pa so zasadili prvih 400 breskovih dreves in prvi večji figov nasad na Primorskem. 4. junija je nastopila službo kuharice Cilka Hladnik.

Slika 3: Prvo strojno rigolanje na Vipavskem, izvedeno na posestvu Kmetijske šole v Ložah.³²

Junija 1949 je bila redna šola ukinjena. Po sklepu Gospodarskega upravnega pokrajinskega odbora Slovenije (GUPOS) se je 5. septembra 1949³³ začel trimesečni združno-brigadirski tečaj. 1. aprila 1950 je bil Anton Flego razrešen upraviteljskih dolžnosti in premeščen na Kmetijski znanstveni zavod v Ljubljani. Za ravnatelja šole in upravnika posestva je bil imenovan inž. Franc Škabar. Predavatelji so ostali isti, pridružila sta se jim še

³² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 6, Strojno rigolanje; podobno fotografijo je objavil Janko Vehovar v svojem članku, pod njo pa navedel, da je bilo prvo strojno rigolanje izvedeno leta 1948.

³³ Dokumenti, na voljo v arhivu, navajajo drugačen datum, kot bo tudi razvidno v posebnem poglavju o brigadirskih tečajih.

Rado Slatenšek³⁴ in tov. Simsič³⁵, absolventa Kmetijske srednje šole v Mariboru. Po zaključku prvega sta se do poletja 1950 izvedla še dva brigadirska tečaja. V zimskem je absolviralo 33, v spomladanskem pa 35 učencev. V času prvega tečaja so se zvrstile naslednje proslave: 24. oktobra 1949 so prispeli tečajniki za vinogradništvo iz Vipolž, 26. novembra se je odvijala prireditev ob dnevu republike, 1. decembra so učenci uprizorili igro *Mostovi*, 31. decembra pa je bila prireditev ob postavitvi novoletne jelke za vaške otroke. V času drugega in tretjega tečaja je bila 8. februarja 1950 proslava ob obletnici Prešernove smrti, 6. marca pa so učenci uprizorili igro *Težka ura*.

Tudi v naslednjem šolskem letu je redna šola ostala ukinjena, niti se ni izvajal noben tečaj. Upravnik, inž. Franc Škabar, je bil razrešen dolžnosti, na njegovo mesto pa je bil 1. oktobra 1951 imenovan kmetijski tehnik Janko Vehovar.

Za šolsko leto 1951/52 je ministrstvo izdalo odločbo, da se nekdanja enoletna šola preoblikuje v dvoletno kmetijsko šolo. Predavali so Anton Potočnik in dva honorarna predavatelja – Janko Vehovar, ki je bil tudi upravnik in ravnatelj, ter Anton Flego. Z odličnim uspehom je izdelal 1 učenec, s prav dobrim 9, z dobrim 10, z zadostnim pa 1. En učenec letnika ni izdelal, sedem pa jih je med letom izstopilo. Šolski izleti so bili štirje: 14. oktobra 1951 so si učenci ogledali Vinarsko klet Vipava, 20. maja 1952 plemenski sejem v Ajdovščini, 26. junija planinske pašnike na Nanosu, na dvodnevni ekskurziji od 30. junija do 1. julija pa Bled, Kmetijsko šolo Poljče, Ljubljano in Škocjansko jamo pri Divači.

V šolskem letu 1952/53 so prvič absolvirali učenci dvoletne kmetijske šole. Bilo jih je 15. Vpisa v prvi letnik ni bilo, ker je prosvetno ministrstvo sklenilo, da zadošča za Slovenijo samo ena dvoletna sadjarsko-vinogradniška šola, v Svečini, v Ložah pa naj bi poslej bila enoletna splošna Kmetijska šola. Predavatelji so bili isti kot v prejšnjem šolskem letu. Jeseni 1952 so prvič obrodili novi vinogradi, ki so dali 80hl vina od skupno 140hl letnega pridelka, ki so ga shranili v obnovljeno klet.

V šolskem letu 1953/54 je bilo na šolo vpisanih 21 učencev, eden je med šolanjem izstopil. Pouk se je začel 1. oktobra 1953 in zaključil 15. julija 1954. Anton Flego je bil premeščen v Koper. Zadnjič je predaval 14. decembra 1953, tega dne pa je na šolo prispela nova strokovna učiteljica, Marija Lavrenčič³⁶. Za inštruktorja je bil imenovan Viktor

³⁴ V dokumentih se pojavlja priimek v drugačni obliki, kot Slatinek.

³⁵ V dokumentih se pojavlja priimek v drugačni obliki, kot Simčič.

³⁶ Janko Vehovar v svojem članku na str. 30 navaja strokovno učiteljico Minko Lavrenčič. Najverjetneje gre za isto osebo.

Nusdorfer.³⁷ Zaključni izpiti so bili med 6. in 8. julijem, 10. julija pa je ravnatelj slavnostno podelil spričevala.

Od 16. do 31. julija 1954 je bil organiziran tečaj o kmetijski politiki in združništvu za predavatelje osnovnih šol goriškega in sežanskega okraja. Predavali so Anton Flego, Anton Potočnik, Marija Lavrenčič, Franc Golob in veterinar Marjan Laurekovič.

V šolskem letu 1954/55 je bilo prijavljenih 13 učencev, izdelalo pa jih je 11. Predmetni učitelj Anton Flego je na šoli predaval od 1. oktobra do 1. novembra 1954, ko je bil na delovno mesto nameščen inž. Miran Marušič.

3.2 IZ INTERVJUJA Z G. VIKTORJEM NUSDORFERJEM

Viktor Nusdorfer (roj. 9. decembra 1934) je Vinarsko-sadjarsko šolo Lože obiskoval v šolskem letu 1948/49. Medtem ko je večina njegovih sošolcev in sošolk po končanem prvem letniku nižje kmetijske šole odšla na prakso, je g. Viktor svoje šolanje nadaljeval na Srednji kmetijski šoli v Mariboru, ki jo je uspešno zaključil. Spominja se, da je bil tako na nižji kot na srednji šoli poleg teoretičnega pouka predviden tudi praktični del. Na šoli v Ložah se je praksa izvajala vsak dan, in sicer v popoldanskem času, na srednji šoli v Mariboru pa samo enkrat na teden, s tem, da so tam imeli tudi poletno prakso. Po uspešno zaključeni srednji kmetijski šoli je g. Viktor svoje šolanje za eno leto prekinil, odločen, da bo pri tem ostalo, vendar ga je prijatelj prepričal, da se je leta 1954 vpisal na študij agronomije v Ljubljani, kjer je sprva stanoval na ulici Zrinjskega 15 (danes ulica Janeza Pavla II), nato pa v akademskem kolegiju na gospodarskem razstavišču. Po uspešno končanem študiju, ki je trajal šest let, se je g. Viktor za eno leto zaposlil na kmetijski zadrugi v Šempetru pri Gorici, nato pa pri podjetju Fructal v Ajdovščini, kjer je ostal do upokojitve. Sicer pa se g. Viktor spominja tudi družine Mayer, s katerimi so bili družinski prijatelji in so se tudi še kasneje obiskovali. Iz časa svojega šolanja na Vinarsko-sadjarski šoli se od predavateljev g. Viktor spominja Antona Flega, Antona Potočnika, Marjane Kersnik in Alojza Okorna. Zanimivo je predvsem, kar g. Viktor pravi v zvezi s tem, kako so bili Primorci po priključitvi tega dela k Jugoslaviji v novi državi obravnavani. Imeli so jih za manj razvite, tudi zato, ker so zaradi narodnega zatiranja slabše obvladali slovenščino. Vendar, kot poudarja g. Viktor, niso bili zaradi tega nič manj razviti. Ravno nasprotno je imela Primorska največ asfaltiranih cest, vsaka vas je imela traktor, pri vezanju trt pa se je uporabljala žica, medtem ko drugod po Sloveniji tega niso poznali. V intervjuju je g. Viktor podal mnenje, da nižja kmetijska šola splošno gledano ni dala posebne

³⁷ Gre za očeta g. Viktorja Nusdorferja, s katerim sem naredila intervju.

širine v znanju, s čimer je na nek način potrdil to, kar se, kot bomo videli, pravzaprav kaže skozi celotno arhivsko gradivo, ki je na voljo o kmetijski šoli v Ložah pri Vipavi. Iz gradiva je namreč razvidno, da se je šola ves čas soočala z večjimi ali manjšimi organizacijskimi in tehničnimi težavami, ki so omejevale kakovost šolanja. Poleg tega je g. Viktor opozoril tudi na splošno pomanjkanje, ki je vladalo predvsem v letih takoj po vojni, kar se, kot bomo videli, kaže tudi skozi arhivsko gradivo. Šola je večkrat zaprosila za dostavo sredstev ali raznoraznih pripomočkov za izvajanje pouka, na drugi strani pa je ministrstvo šolo večkrat pozvalo k varčevanju. Poleg tega arhivsko gradivo na več mestih lepo prikazuje, kako se je v prvih letih po drugi svetovni vojni v na novo formirani Jugoslaviji gradil socialistični sistem tudi skozi agrarni sektor, organizacijsko predvsem s kolektivizacijo, v splošnem pa z ideologizacijo na različnih področjih.

4. KMETIJSKO-GOSPODINJSKI TEČAJ

Začetek kmetijsko-gospodinjskega tečaja na Kmetijski šoli v Ložah pri Vipavi je bil sprva predviden za 7. junij 1946,³⁸ nato pa preložen najprej na 15. junij in potem na 1. julij, nazadnje pa prestavljen na 1. september 1946, saj se prijavljene tečaja v poletnih mesecih niso mogle udeležiti zaradi preobilice dela doma na polju, poleg tega je šola imela težave z oskrbo z vodo, pred otvoritvijo pa je bilo treba opraviti še nekatera druga popravila.³⁹

Šolnina za gospodinjski tečaj, za katerega je bilo določeno, da mora trajati vsaj 5 mesecev,⁴⁰ je znašala 1200 lir, celotna oskrbovalnina pa 3300 lir, razliko je krila država. V primeru, da tečajnica ni bila zmožna poravnati predvidenega zneska, je bila dolžna predložiti potrdilo Krajevnega ljudskega odbora (KLO) o premoženjskem stanju svoje družine. Prijavljena na tečaj je imela možnost šolnino poravnati tudi v živilih, ki so se obračunala po dnevni tržni ceni. S seboj je tečajnica morala prinesiti delovno obleko, perilo, copate, dve brisači, posteljnino (dve rjuhi, odejo, blazino in prevleko), nadalje pa še šivalni, čistilni in umivalni pribor (zobno ščetko, milo). S seboj je lahko prinesla tudi zvezke, v nasprotnem primeru jih je dobila na šoli.⁴¹

Namen izvajanja učnega programa je bil seznaniti dekleta z vsem, kar je potrebno kmečki gospodinji, da bo znala vzgajati telesno in duševno zdrav rod, pravilno ravnati z zaupanimi ji dobrinami in uspešno dvigati produkcijo v gospodarstvu. Zato so pri izbiri tečajnic upoštevali tudi merilo, da sprejmejo iz vsake vasi po eno ali dve dekleti. Te naj bi potem to, kar se bodo naučile, posredovale tudi drugim in tako prispevale k splošnemu napredku. Pogoja za sprejem sta bila še dopolnjenih 16 let in volilna pravica.⁴²

Bodočim gojenkam je bilo naročeno, naj prinesejo s seboj živilsko nakaznico oziroma potrdilo krajevnega ljudskega odbora, če nakaznice niso dobile doma.⁴³ Gospodinjskim šolam je po določilih Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo pripadal naslednji mesečni dodatek živil: 8 kg sladkorja, 10 kg masti, 5 kg olja, 100 kg bele moke, 10 kg UNRRA-e marmelade, 5 kg pralnega mila, 3-krat po 10 kg mesa in po 10 kg drobovine, dodatno pa je Ministrstvo za trgovino in preskrbo odobrilo na gojenko kot učno sredstvo za konzerviranje še 40 kg

³⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Obvestilo o pričetku pouka".

³⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Začetek tečaja".

⁴⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Št. P. 281/13".

⁴¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Obvestilo o pričetku pouka".

⁴² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Pogoji za sprejem v kmetijsko gospodinjski tečaj".

⁴³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Obvestilo o pričetku pouka".

sladkorja.⁴⁴ Iz dokumentov, ki so na voljo v zvezi z gospodinjskim tečajem, je razvidno, da se je Kmetijska šola v prvem letu delovanja spopadala s pomanjkanjem zadostnih živil za preskrbo gojenk in zaposlenih. Imela je tudi težave z infrastrukturo in opremo, saj so bila obnovitvena dela dolgotrajna, zahtevala pa so tudi velika denarna sredstva.⁴⁵ Upravnik posestva je po določbi Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo LRS postal Anton Flego,⁴⁶ sadjarski strokovnjak in pisec strokovnih knjig, ki je pred vojno več let poučeval na Kmetijski šoli Grm pri Novem mestu⁴⁷. Določen je bil tudi za knjigovodjo, po dogovoru s Kmetijsko-gospodinjsko šolo pa je prevzel še predavanja iz strokovnih predmetov. Nadalje je bil Anton Flego odgovoren za ureditev internata za Kmetijsko-vinogradniško šolo v graščini.⁴⁸

Šola je bila dolžna ministrstvu dostaviti seznam vseh tečajnic, ki je zajemal ime in priimek, kraj bivanja in dosežen uspeh tečajnice, ter poročati, ali se bo gojenka po končani šoli vrnila na svojo kmetijo ali se bo preusmerila v javno službo, na državno posestvo, v zadrugo ali kam drugam. Poleg tega je bilo potrebno poročati tudi o pozitivnih in negativnih straneh tečaja ali šole, izpostaviti pomanjkljivosti in navesti predloge za izboljšavo. Nadalje je ministrstvo določalo, naj se mesečna poročila pošiljajo najkasneje do vsakega 4. dne v mesecu, z utemeljitvijo, da zvezno ministrstvo v Beogradu zahteva mesečna poročila o stanju šol do vsakega 5. dne v mesecu.⁴⁹

Iz prvega mesečnega poročila je razvidno, da se je pouk na Kmetijski šoli v Ložah pri Vipavi začel 3. septembra 1946. Na tečaj se je prijavilo 80 deklet. Pri izbiri so imele prednost starejše, pozorni pa so bili tudi na to, da so iz vsakega okraja vzeli po eno. Iz cone A je prihajalo 19 gojenk od skupno 32.⁵⁰

Število vseh gojenk pa se je v času izvajanja tečaja spreminjalo. Že na začetku so morali tri dekleta zaradi bolezni poslati domov, na njihova mesta pa so poklicali druga.⁵¹ Kot je razvidno iz poročila o zaključku tečaja, je bilo končno število vseh tečajnic 34, vendar jih je tečaj uspešno zaključilo 30, saj so se morala štiri dekleta predčasno vrniti domov zaradi

⁴⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Štev. 5156/12".

⁴⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1.

⁴⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Št. P. 281/13".

⁴⁷ Vehovar, Janko. "Kmetijsko in gospodinjsko šolstvo v Ložah 1946–61." *Vipavski glas*, julij 2000, 27.

⁴⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Št. P. 281/13".

⁴⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Štev. 4128/1".

⁵⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Mesečno poročilo". Seznam učenk kmetijsko gospodinjskega tečaja v Ložah se nahaja v Prilogi 1.

⁵¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Mesečno poročilo".

bolezni v družini. Od deklet, ki so uspešno zaključila tečaj, jih je 15 doseglo odličen, 14 prav dober, 1 pa dober uspeh.⁵²

Seznam učnega kadra navaja naslednje osebe: Anton Flego, upravitelj, Voja Kovač, upraviteljica Gospodinjske šole, Anica Šuštaršič, strokovna učiteljica, Dragomira Klun, strokovna učiteljica, Marija Mastnak, gospodinjska učiteljica, Franc Mezner, inštruktor, Lojze Furlan, pevovodja.⁵³ Marija Mastnak je službeno mesto nastopila po odločbi Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo 5. septembra, določeni pa so ji bili mesečni prejemki v višini 2500 dinarjev.⁵⁴ Pouk je predvideval teoretični in praktični del. Predavanja so bila razdeljena takole: tov. Anica Šuštaršič⁵⁵ je poučevala hranoslovje, uporabo sadja, računstvo, gospodinjstvo, vrtnarstvo, perutninarstvo (tedensko skupno 12 ur); tov. Voja Kovač slovenščino, združništvo, higieno, pedagogiko, zemljepis in zgodovino, naravoslovje, državoslovje (tedensko skupaj 14 ur); tov. Anton Flego pa, kot že omenjeno, strokovne predmete: poljedelstvo, živinorejo, sadjarstvo in vinogradništvo (tedensko skupaj 4 ure). Pri praktičnem delu so bila dekleta razdeljena v 4 skupine, tov. Mila Nosan je vodila kuhinjsko skupino, tov. Marija Mastnak gospodinjsko in šivalno skupino, tov. Anica Šuštaršič pa nadzorovala kuhinjsko, šivalno in gospodinjsko, vodila pa gospodarsko skupino.⁵⁶ Po določilih Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo so na šoli uvedli tudi 15 minut jutranje telovadbe.⁵⁷ Učitelja petja šola na začetku še ni imela,⁵⁸ tov. Mila Nosan pa je s 24. oktobrom 1946 odšla na študijski dopust (do konca šolskega leta) na Nižjo gostilničarsko šolo v Ljubljani z namenom dokončati šolanje, ki ga je morala v času okupacije prekiniti.⁵⁹ Malo pred koncem tečaja je zaradi daljšega bolezenskega stanja tov. Voje Kovač upraviteljske posle

⁵² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Poročilo o zaključku tečaja".

⁵³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Učni kader – osebe šole". Zanimivo je, da se v kroniki kot predavatelji gospodinjskega tečaja omenjajo Voja Kovačič – učiteljica, Miro Kljun – učitelj, Albin Šušterčič – učitelj in Marija Martnjak – gospodinja. Glede na to, da v primerjavi z dokumenti o gospodinjski šoli niti eno ime ni napisano pravilno, dve pa sta celo v moški obliki, vendar podobni ženskim različicam iz dokumentov (Albin Šušterčič – Anica Šuštaršič in Miro Kljun – Mira oziroma Dragomira Klun), sklepam, da je zapis v kroniki v celoti napačen in ga zato v poglavju o kroniki tudi izpuščam.

⁵⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Službena namestitev".

⁵⁵ Navajanje priimka v dokumentih ni dosledno, včasih pisano Šuštaršič, naslednjič Šušteršič; sama uporabljam tisto različico, ki je navedena v dokumentu, iz katerega na določenem mestu navajam podatke.

⁵⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Mesečno poročilo".

⁵⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Štev. 4950/1".

⁵⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Mesečno poročilo".

⁵⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Študijski dopust tov. Nosan Mile".

prevzela tov. Anica Šušteršič, organizacijska in politična dela na šoli pa tov. Ivica Fišer, praktikantka za gospodinjstvo, ⁶⁰ ki so ji bili določeni mesečni prejemki v višini 2000 dinarjev. ⁶¹

U r n i k					
ponedelj.	torok	sreda	četrtak	petek	sobota
sloven. hranob.	racunstvo vsogojstev.	poljedelstvo živinoreje	slovenscina hranobolevs	racunstvo vsogojstevjs	sejarski poljsca
resnega jealnike in preksa					
mlekarstvo upor. sadja zgrušnis. mlijens	semj.in agca. gospojinj. vrtarstvo petje	perutinar. upor. sadja priradpis zgrušnis	sigijens aravoznar. vrtarstvo kroj. risenje	priradpis gospojinj. semj.in agca. zgrušnis.	preksa

Slika 4: Urnik kmetijsko gospodinjanskega tečaja. ⁶²

Še pred začetkom tečaja, od 22. do 24. avgusta, se je v Ljubljani na Ministrstvu za kmetijstvo in gozdarstvo odvijala konferenca vseh kmetijskih strokovnih učiteljev, ki so bili v ta namen dolžni pripraviti ustna poročila o problematiki šole. Udeležba je bila obvezna, za ta čas so morali na šoli določiti namestnike. Konferenca se je zaključila 25. avgusta z ekskurzijo udeležencev. ⁶³

Vodstvo šole je za najkasneje do 15. oktobra predvidelo poučno ekskurzijo za učenke, v katero so bili vključeni ogledi Kmetijske gospodinjanske šole v Svečini pri Mariboru, Sadjarske vinarske šole v Mariboru, Vrtnarskega zavoda v Šoštanju, mlekarne v Mariboru in tovarne emajlirane posode v Celju. ⁶⁴

Po določbi Glavnega odbora Ljudske mladine Slovenije (LMS) sta se 27. in 29. novembra 1946 na Kmetijski šoli v Ložah odvijali dve proslavi, prva v čast narodnemu heroju Ivu Ribarju - Loli, druga pa ob prvi obletnici razglasitve Jugoslavije za federativno Ljudsko republiko in tretji obletnici drugega zasedanja AVNOJ-a. Pismo Odbora je zapovedalo, naj

⁶⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "štev. 668/3".

⁶¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Pers. št. 115/1".

⁶² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Urnik".

⁶³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Štev. 5061/1".

⁶⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1.

27. novembra na vseh srednjih, učiteljskih in strokovnih šolah potekajo razredni sestanki s predavanji, na katerih naj se prikaže pomen Iva Ribarja - Lole za mladinsko organizacijo. Ob tej priložnosti naj se po vseh razredih nalepijo slike tega narodnega heroja. Podobno je določalo za praznovanje 29. novembra, ko naj se v vsaki šoli vrši slavnostna prireditev, prostori, v katerih se bo izvajala, pa naj bodo okrašeni s slikami voditelja in državnimi zastavami.⁶⁵

Zanimiva so pravila o učenju in vedenju, ki vsebujejo 21 členov in se glasijo približno takole:

(1) Gojenec pridno predeluje predpisano učno snov, da postane izobražen in kulturni državljani, koristen domovini. Dolžnost vsakega človeka je – delati. Gojenčeva dolžnost je delo v šoli in praksi.

(2) Gojenec se vedno vede dostojno. Zato se ne prepira, ne rabi psovki, ne igra za denar in ne kadi.

(3) Gojenec je vljuden do ravnatelja, učiteljev, uslužbencev in vseh starejših oseb. Spoštuje in posluša starše ter jim pomaga in skrbi za brate in sestre. Obziren je do otrok, slabotnih in bolnih ter je vedno pripravljen pomagati.

(4) Gojenec se vedno podreja odredbam ravnatelja, učiteljev in inštruktorjev.

(5) Gojenci goje tovarištvo ter so obzirni in strpni drug do drugega.

(6) Gojenci so vedno čisti in redni. K pouku in praksi prihajajo redno in brez zamud. Zamude so znamenja nerednosti.

(7) V začetku in koncu šolske ure pozdravljajo učitelje s tem, da vstanejo, pri srečanju na prostem pa z običajnim pozdravom.

(8) Gojenec prihaja k pouku z ustreznimi učnimi knjigami in potrebščinami. Stvari, ki niso potrebne za pouk, ne prinaša v šolo. Pred učiteljevim prihodom imajo gojenci pripravljeno vse, kar je potrebno za šolsko uro. Na učiteljev prihod čakajo na svojih mestih.

(9) Gojenec skrbno pazi na svoje stvari, stvari svojih tovarišev in šolsko opravo. Vedno ima pri sebi šolsko knjižico, katero skrbno hrani.

(10) Med uro govori gojenec le z učiteljevim dovoljenjem. Prijavlja se s tem, da dvigne roko. Ko odgovarja, vstane.

(11) Med poukom gojenec pazljivo sodeluje, posluša učiteljevo razlago in odgovore gojencev ter si zapisuje vse potrebno v zvezek. Domače naloge izdeluje samostojno.

⁶⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "tek. šte. 3556".

(12) Gojenci si v razredu izvolijo razredni šolski odbor, ki predstavlja vez med učiteljskim zborom in gojenci. Gojenci pomagajo učiteljskemu zboru pri vzdrževanju reda in pri prizadevanju, da se doseže čim večja delovna disciplina in čim večji šolski uspeh. Razredni šolski odbor z gojenci določa reditelje, po dva v tednu, in sicer tako, da pridejo v šolskem letu vsi na vrsto. Reditelji skrbijo, da so vse šolske potrebščine na svojem mestu in v redu in da se učilnice med odmori prezračijo; javljajo tudi odsotne tovariše.

(13) Med šolsko uro gojenci prihajajo in odhajajo iz razreda samo z učiteljskim dovoljenjem.

(14) Gojenec sme izostati z dovoljenjem predmetnega učitelja samo od njegove ure. Dopuste dovoljuje ravnatelj.

(15) Če izostane gojenec zaradi bolezni ali iz drugega razloga nad odobrenim dopustom doma, so starši, odnosno varuh, dolžni, da o tem takoj obvestijo upravo šole. Za neopravičen izostanek od pouka, prakse ali kakšne druge šolske obveznosti se gojenec kaznuje.

(16) Šolske poučne ekskurzije so obvezne za vse gojence.

(17) Gojenci, ki so se pregrešili proti tem pravilom, se kaznujejo; gojenec, ki se posebno izkaže v vedenju in učenju, dobi ustno ali pisano pohvalo ali tudi nagrado.

(18) Kazni so naslednje:

- opomin ali ukor predmetnega učitelja, ki se vpiše v razrednico;
- ustni ali pisni ukor razrednika;
- prepoved prisostvovanja šolski zabavni prireditvi ali zabavnemu izletu; kazen izreče razrednik;
- ukor razrednega učiteljskega zbora;
- ukor ravnatelja;
- ukor celotnega učiteljskega zbora;
- odstranitev iz šole. Gojenec se odstrani iz šole takoj.⁶⁶

(19) Za ocenjevanje gojencev iz vedenja so 4 ocene: odlično /5/, prav dobro /4/, dobro /3/, neprimerno /1/.

(20) Gojenci skrbijo za to, da varujejo ugled šole, svojega razreda in svoj osebni ugled.

(21) Nadrejene oblasti morejo izreči pohvalo vsemu zavodu, če se učenci posebej izkažejo v učenju ali vedenju ali pa so s posebnim uspehom izvršili kakšno izredno nalogo.⁶⁷

⁶⁶ Tako je bila 12. junija 1946 iz Srednje vrtnarske šole v Zagrebu izključena Rožić Marica zaradi grobega kršenja discipline in nespodobnega vedenja izven šole. Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo je pismo 2. julija posredovalo vsem kmetijskim šolam v vednost in postopek. Vir: PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Rožić Marica, učenica Srednje vrtnarske šole u Zagrebu, isključenje".

Slika 5: Žig loške Državne kmetijsko-gospodinske šole.⁶⁸

Tečaj se je zaključil 25. marca 1947, ob podelitvi spričeval pa so gojenke pripravile tudi zaključno proslavo s petjem, deklamacijami in dramskimi prizori iz pretekle vojne. Ob tej priložnosti so se tudi zahvalile, da jim je bilo omogočeno bivati v prostorih kmečke šole in v tem času pridobiti potrebno znanje.⁶⁹ S tem je bil 7-mesečni gospodinski tečaj zaključen. Čeprav je nekaj časa prevladovala zamisel, da bi v Ložah delovali obe šoli, poleg kmetijske tudi gospodinska, je bila slednja ukinjena. V naslednjih letih se je gospodinski pouk izvajal v zimskih mesecih v obliki 3-mesečnih tečajev, ki so jih obiskovala dekleta in žene iz bližnje in daljne okolice, vodila pa jih je učiteljica gospodinjstva Marjana Potočnik.⁷⁰ O teh tečajih arhiv ne hrani nobenih podatkov.

⁶⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Pravila o učenju in vedenju".

⁶⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1.

⁶⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Poročilo o zaključku tečaja".

⁷⁰ Vehovar, "Kmetijsko in gospodinsko šolstvo", 27.

5. VINARSKO-SADJARSKA ŠOLA

Šestnajstega septembra 1948 je Komite za fizkulturo Vlade LRS ravnateljstvo Kmetijske šole Lože pri Vipavi obvestil, da se je tov. Kersnik Marija⁷¹ udeležila izpopolnjevalnega tečaja za učitelje športne vzgoje na strokovnih šolah, ki je potekal med 2. in 31. avgustom 1948 v Ljubljani. Komite je navajal, da je bila tovarišica v svojem delu vestna in marljiva, v strokovni sposobnosti pa ocenjena kot mlado inteligentno dekle, ki se rado uči in je sposobno razvoja. V tečaj je prišla s skromnim predznanjem, saj pred tem ni bila v telovadnem ali športnem društvu, vendar s smislom za vse panoge, naučila pa se je tudi veliko novega. Izrazil je tudi prepričanje, da se bo tovarišica razvila v dobro vaditeljico, vendar bo morala še obiskovati tečaje. Tovarišica je o opravljenem tečaju prejela tudi potrdilo.⁷²

Drugega oktobra je Ministrstvo za kmetijstvo (MK) Državni kmetijski šoli Lože pri Vipavi poslalo program splošnega dela strokovnega izpita. Pravilniki o pripravniški službi, strokovnih izpiti in strokovnih tečajih za uslužbence vseh strok so namreč predpisovali, da opravljajo pripravniki strokovne izpite iz splošnih in strokovnih predmetov. Splošni del je predvideval preverjanje znanja iz zgodovine, ustave in temeljnih zakonov, gospodarskega sistema FLRJ, uslužbenske zakonodaje in gospodarskega plana.⁷³

Na Vinarsko-sadjarški šoli so glede na poročilo o predavateljih z dne 7. oktobra poučevali Anton Flego (upravitelj), ki je učil vinogradništvo (3 ure teorije, 2 uri prakse), sadjarstvo (3 ure teorije, 2 uri prakse) in kletarstvo (1 uro teorije, 1 uro prakse), Tone Potočnik, ki je predaval poljedelstvo (2 uri teorije, 2 uri prakse), živinorejo (2 uri teorije, 2 uri prakse), organizacijo kmetijske proizvodnje (2 uri teorije), mehanizacijo kmetijstva (2 uri teorije, 2 uri prakse), zgodovino (1 ura teorije) in športno vzgojo (1 ura vaj), Marjana Kersnik, ki je poučevala osnovne naravoslovne vede (3 ure teorije), slovenščino (3 ure teorije), kemijo (2 uri teorije), državoslovje (2 uri teorije), zemljepis (1 ura teorije) in športno vzgojo (1 ura vaj), in Lojze Okorn (knjigovodja), ki je poučeval računstvo (3 ure teorije tedensko).⁷⁴

Po določitih Oddelka za strokovno šolstvo MK z dne 26. oktobra so bili pouka prosti dnevi poleg nedelj še 1. november, 29. november, 25. december, 1. januar, 27. april in 1. maj. Popravni izpiti za učence, ki letnika ne bi uspešno zaključili, bi se izvajali med 1. in 10.

⁷¹ Po vsej verjetnosti gre za Kersnik Marjano.

⁷² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 2, "Izpopolnjevalni tečaj za učitelje fizkulture na strokovnih šolah".

⁷³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 2, "Program splošnega dela strokovnega izpita".

⁷⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 2, "Poročilo o predavateljih".

septembrom. Redovalne konference so bile po ena sredi vsakega polletja, ob koncu polletja pa še zaključna redovalna konferenca, medtem ko so se delovne konference izvajale mesečno. Na kmetijskih, kot tudi na vseh ostalih strokovnih šolah, je trajala praksa za učence tudi v mesecih, ko so bile glede na teoretični pouk velike počitnice. Šole so bile dolžne pošiljati mesečna poročila o delu in morebitnih spremembah redno najkasneje do 5. dne v mesecu.⁷⁵

Devetindvajsetega oktobra je Oddelek za strokovno šolstvo MK posredoval vsem kmetijske šolam obvestilo Komiteja za srednje in nižje strokovne šole, naj vse strokovne šole obravnavajo pomen denarnega varčevanja, učenci pa naj na to temo napišejo strokovne naloge, saj bo Republiška centrala narodne banke najboljše izdelke nagradila s hranilnimi knjižicami z začetno vlogo 100 dinarjev. Propaganda denarnega varčevanja, ki se je po šolah na pobudo Narodne banke FNRJ vršila že v letu 1947, naj bi imela na eni strani vzgojni pomen za učenca, na drugi pa naj bi dajala pobudo za denarno varčevanje tudi njegovim staršem.⁷⁶

Oddelek za strokovno šolstvo MK je 5. decembra posredoval vsem nižjim kmetijskim šolam Okvirna pravila o vedenju in učenju dijakov srednjih strokovnih šol, ki so obsegala 36 členov na 6 straneh, in učni načrt za higieno, v primeru, da bi se šole odločile za izvajanje tega predmeta, ki sicer ni bil predviden kot obvezen.⁷⁷

Triindvajsetega decembra je Sadjarsko-vinarska šola Lože na Oddelek za strokovno šolstvo MK naslovila plan potreb za leto 1949, ki je predvideval dobavo različnih posod, perila in oblek, pohištva, materiala za športno vzgojo ter gradbenega materiala.⁷⁸

Šestega januarja 1949 je Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo Vlada LRS posredoval vsem ministrstvom in ustanovam seznam strokovnih filmov v pomoč dijakom srednjih in nižjih strokovnih šol pri pouku. Komite je v pismu tudi naročal, naj šole, ki projektorje imajo, a so ti v okvari, poročajo, za kakšno okvaro gre, navedejo pa naj tudi, ali razpolagajo s filmi in s katerimi. Strokovnim šolam, ki nimajo projektorjev in se nahajajo v Ljubljani, bo podjetje za razdeljevanje filmov vsakokrat iste po potrebi dostavljalo. Šole, ki se nahajajo izven območja Ljubljane, pa naj se pozanimajo, katere ustanove v njihovi bližini razpolagajo s projektorji, in naj po potrebi zaprosijo za izposajo.⁷⁹

⁷⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 2, "Navodila".

⁷⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 2, "Propaganda denarne štednje".

⁷⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 2, "Okvirna pravila o vedenju in učenju dijakov sred. strok. šol".

⁷⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 2, "Plan potreg za 1949. leto".

⁷⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Obvestilo o razdeljevanju strokovnih filmov".

Osemnajstega januarja je Oddelek za strokovno šolstvo MK Vinarsko-sadjarsko šolo Lože obvestil, da jim je 15. januarja nakazal dotacijo v višini 23000 dinarjev za njene potrebe v mesecu januarju. Nakazani znesek v višini 1000 dinarjev iz partije 221, pozicija 4 pa naj šola uporabi za nakup knjig, s katerimi naj nagradijo najboljše učence ob zaključku prvega polletja. V drugem delu je pismo naročalo še, naj od tedaj naprej pri sestavi mesečnih predračunov in obračunov sodeluje tudi strokovna učiteljica Marjana Kersnik, ker so njej denarne potrebe v šolske namene bolj poznane.⁸⁰

Istega dne je Oddelek za strokovno šolstvo MK vsem kmetijskim šolam sporočil, da je od Sindikata kmetijskih delavcev in nameščencev Republiškega odbora Slovenije prejel predlog plenuma, ki se je odvijal 29. decembra 1948, naj se v nižjih kmetijskih šolah obvezno obravnava pomen normiranega dela in uvajanje brigadno-desetinskega sistema dela na državnih posestvih v vseh panogah kmetijstva, saj gre za stvari, ki temeljijo na izboljšanju organizacije dela v kmetijstvu in v socialističnem gospodarstvu državnih posestev. Na plenumu so še opozorili, da praktikanti, ki prihajajo na prakso iz kmetijskih šol, ne pojmujejo pravilno normiranja in brigadno-desetinskega sistema dela, zato je nujno, da se učenci seznanijo z osnovnimi pojmi dela po normah in brigadno-desetinskem sistemu dela. V ta namen je Ministrstvo naročilo, naj se pri predmetu "organizacija kmetijske proizvodnje" pri obravnavi teme "organizacija dela" posveti posebno pozornost proizvodnemu planu posestva, organizaciji dela po brigadno-desetinskem sistemu in normam (uvajanju, določanju itd.).⁸¹

Devetnajstega januarja je Oddelek za strokovno šolstvo MK posredoval vsem kmetijskim šolam navodila za vodenje dnevnika praktičnega dela, medtem ko so splošna navodila z Ministrstva poslali že prej, in sicer z dopisom "Dnevnik – ogledalo Tvojega dela". V dnevnik so učenci zapisovali tedenska poročila, v katera so morali vsak dan sproti navesti delo, ki so ga tistega dne opravili, in čas, ki so ga zanj porabili, delavnim uram pa so nato morali prišteti še šolske ter se na koncu podpisati. Dnevnik, ki so ga predavatelji strokovnih predmetov sproti pregledovali, naj bi dal podlago za oceno, ali je učenec dejansko pridobil znanje, potrebno kvalificiranemu delavcu.⁸²

V pismu z dne 26. januarja je Oddelek za strokovno šolstvo MK vsem kmetijskim šolam posredoval okrožnico Komiteja za srednje strokovne šole, ki je opozarjala, da morajo biti vsi učbeniki in priročniki, ki izidejo v LRS in se uporabljajo na strokovnih šolah, odobreni s strani Komiteja za strokovno šolstvo ter izdani pri Državni založbi Slovenije, ki

⁸⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Obvestilo o nakazilu dotacije za januar".

⁸¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Organizacija dela".

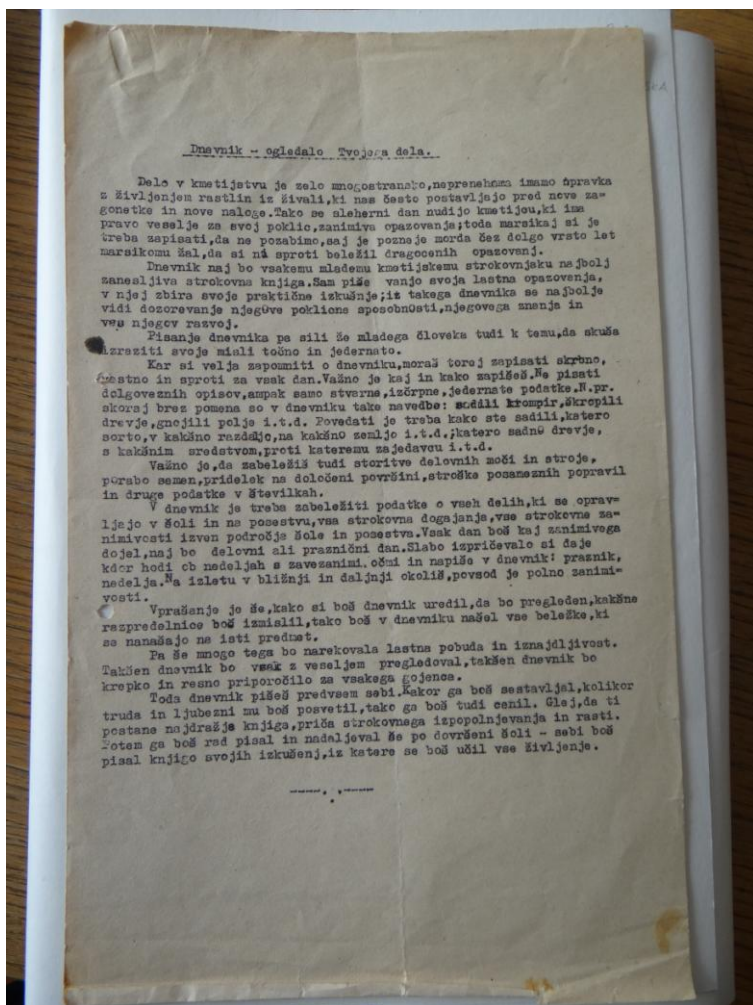
⁸² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Navodila za vodenje dnevnika praktičnega dela".

ima edina pravico izdajati in zalagati šolske knjige. Poleg tega mora Komite voditi evidenco vseh skript, ki so na šolah razmnožene in jih dijaki uporabljajo, zato naj šole v bodoče zaradi evidence prijavljajo vsako skripto, ki jo bodo predavatelji izdelali za dijake. Namen tega naj bi bil preprečiti istočasno brezplodno sestavljanje strokovnih učnih del iste ali podobne vsebine s strani več različnih avtorjev, ki ne vedo eden za drugega.⁸³

Oddelek za strokovno šolstvo MK je 28. januarja obvestil vse kmetijske šole, da je Ministrstvo za finance LRS ponovno znižalo proračun kmetijskih šol za leto 1949, predvsem za kurjavo, in sicer s prvotno predlaganih 800000 dinarjev na 380000 dinarjev za potrebe vseh nižjih kmetijskih šol, zato naj šole uvedejo skrajno varčevanje s kurjavo, razsvetljavo ter ostalimi materialnimi in finančnimi sredstvi. Poleg tega je Ministrstvo opozorilo, naj šole v mesečnih predračunih predlagajo na posameznih pozicijah le majhne najnujnejše zneske za izplačila v gotovini, vse večje račune, ki se jih lahko poravna prek bančne zveze, pa naj pošljejo na Oddelek (razen razsvetljave, telefona ipd.).⁸⁴

⁸³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Strokovne učne knjige – predlaganje rokopisov".

⁸⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Štednja kurjave, razsvetljave, ter ostalih materialnih in finančnih sredstev".

Slika 6: Navodila za pisanje dnevnika.⁸⁵

V začetku leta 1949 je bil šoli dodeljen tudi hišni zdravnik, da bi gojence pregledoval in po potrebi zdravil. Ministrstvo za ljudsko zdravje je za to delo predlagalo dr. Gabrijela Slugo iz vipavske bolnišnice.⁸⁶ Zdravnik je delo sprejel proti honorarju 500 dinarjev mesečno, šola pa je morala preskrbeti in nositi stroške tudi za prevozno sredstvo, pri čemer je prišel v poštev samo avtomobil.⁸⁷ Kot je sporočalo pismo Sadjarsko-vinarske šole Lože Odboru za strokovno šolstvo MK z dne 9. februarja, je ob začetku šolskega leta, 27. oktobra 1948, učence in praktikante pregledal dr. Lokar, ki je pri tem ugotovil, da med učenci ni nikakršnih obolenj, tudi za tuberkulozo ni nihče bolehal. Tisti učenci, ki so bili otroci tuberkuloznih staršev, so bili tudi na rentgenskem pregledu, vendar so bili vsi izvidi negativni. Zdravnik je tri učence oprostil telovadbe. Dr. Sluga, ki je bil konec januarja oziroma v začetku februarja 1949 imenovan za hišnega zdravnika, se je odločil, da bo po prvem semestru vse učence rentgensko

⁸⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Dnevnik – ogledalo Tvojega dela".

⁸⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Zdravniška pomoč".

⁸⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Tek. štev. 108/49".

pregledal na dispanzerju v Ajdovščini. Šola je še potrdila, da je učno in vzgojno osebje zdravo, je pa poudarila, da je na šoli izredno problematično vprašanje čistoče, v suhih letih pa vlada tudi občutno pomanjkanje vode, saj ima dovolj vode samo vodnjak, ki pa je odprt in ne odgovarja higijenskim razmeram, zato bi ga bilo treba pokriti in vanj namestiti električno črpalko, ki jo šola že ima, potrebna pa bi bila še dobava vodovodnih cevi. Na tem mestu je šola pozivala, naj se pošlje strokovnjaka, ki bi ugotovil, kako bi se izvedla montaža vodovodnih naprav. V letu 1949 je bila predvidena še gradnja greznice in zaprtega smetišča, vendar do tistega dne šola še ni dobila potrebnih načrtov.⁸⁸ Sicer pa je v začetku marca Ministrstvo poslalo vsem kmetijskim šolam nove higijenske zahteve za šolske in internatske prostore,⁸⁹ v pismu z dne 11. maja pa naročalo, naj vse šole, ki kljub okrožnici z dne 23. marca⁹⁰ tega še niso storile, čim prej uvedejo predavanja iz sanitete in pošljejo poročilo o njihovem poteku.⁹¹ Še istega dne je šola Glavnemu odboru Rdečega križa v Ljubljani sporočila, da so v mesecu aprilu izvedli 6 ur predavanj iz sanitete, snov pa se predeluje po knjigi "Prva pomoč".⁹²

Prvega marca je Oddelek za strokovno šolstvo MK naročil vsem kmetijskim šolam, naj dostavijo trimesečni plan dela do 5. marca,⁹³ do 10. dne tega meseca pa še predloge za izboljšanje praktičnega dela učencev med šolskim letom in za izboljšanje enoletne prakse absolventov kmetijskih šol⁹⁴. Kljub temu, da so na šoli tak plan sestavljali prvič in se je upravnik Ante Flego že vnaprej opravičil za morebitne pomanjkljivosti, daje plan lep vpogled v aktivnost šole. Najprej je navedena preglednica, ki ponuja vpogled v vse predmete, ki so se izvajali na šoli, in koliko učne snovi so uspeli do takrat odpredavati in koliko še predvidevajo, da jim je bo uspelo predelati: slovenščina 50% : 35%, biologija 60% : 35%, kemija 65% : 30%, državoslovje 55% : 35%, zemljepis 55% : 30%, vinogradništvo 45% : 40%, sadjarstvo 50% : 35%, kletarstvo 45% : 40%, zgodovina 40% : 45%, organizacija kmetijske proizvodnje 45% : 40%, mehanizacija kmetijstva 60% : 35%, poljedelstvo 50% : 40%, živinoreja 50% : 40% in računstvo 50% : 35%. V drugem delu pa plan predstavlja dejavnosti, ki jih namerava šola izvesti na drugih področjih. Kar se tiče kulturno-prosvetnega dela, so bile v načrtu

⁸⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Zdravstvena zaščita".

⁸⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Osnovne higijenske zahteve za šolske in internatske prostore".

⁹⁰ Okrožnica je v pismu z dne 11. maja sicer omenjena, vendar je med dokumenti ni.

⁹¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Predavanja iz sanitete – urgencia".

⁹² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Sanitetna predavanja".

⁹³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Trimesečni plan dela".

⁹⁴ Med dokumenti, shranjenimi v arhivu, teh predlogov nisem zasledila.

Ingoličeva igra *Krapi*, ki naj bi jo igrali v Ložah,⁹⁵ ter priprava proslav ob 27. aprilu in 1. maju, obiskali pa naj bi tudi vse kino predstave. Na področju športne aktivnosti naj bi priredili spomladanski kros ter fizkulturni dan. V načrtu so bili tudi izleti, na katerih naj bi obiskali kmetijsko šolo v Vipolžah, vrtnarijo v Rožni dolini in Kmetijsko obdelovalno zadrugo (KOZ), šli pa naj bi tudi na Nanos, Bled, v Vrbo in Postojnsko jamo, poleg tega naj bi priredili tudi nedeljske izlete ter si ogledali zagrebški velesejem. Na področju prostovoljne dejavnosti naj bi uredili športno igrišče (160 ur), pomagali KOZ Vipava (300 ur), popravili vaško pot (120 ur) ter pomagali zgraditi spomenik padlim borcem v Ložah. Plan je predvideval tudi povezavo z OLO Gorica in z vsemi množičnimi organizacijami z namenom doseči plan vpisa ter z Okrajnim komitejem Ljudske mladine Slovenije (OK LMS) za čim bolj uspešno delo mladine. Predvideval je še udeležbo na vseh množičnih sestankih pri KLO, pritegnili pa naj bi tudi vaško mladino v mladinsko organizacijo. Na področju ideološke izobrazbe naj bi učenci predelovali snov in vse članke iz časopisov, predvsem iz nove priloge *Kmečkega glasu*. Prebrali naj bi tudi Slokanovo *Povest o belem kruhu*, učiteljstvo pa naj bi se predvsem pripravljalo na izpite. Pri pedagoškem krožku naj bi predelali *Uvod v opću pedagogiju* (Stevan Pataki) in *Elementarno didaktiko* (B.P. Jesipov) ter vse pomembne članke iz časopisov *Popotnik*, *Savremena škola* in *Pedagoški rad*. Sodelovali naj bi tudi pri predavanjih Ljudske univerze.⁹⁶

Osmega marca je Oddelek za strokovno šolstvo MK vsem kmetijskim šolam poslal poziv k strogemu varčevanju na vseh področjih zaradi ponovnega znižanja proračuna. Sporočal je tudi, da ima izčrpan letni odobreni kredit za nabavo delovnih oblek učencem, saj je prav v tistem obdobju oskrbel večino učencev z delovnimi oblekami, najrevnejše tudi s čevlji. Kljub temu pa naj šole še naprej pošiljajo potrebe po tekstilijah za učence (blago za moške srajce, za ženske obleke, perilo, nogavice ipd.), ki jih bodo skušali priskrbeti, vendar samo za plačilo, le v redkih izjemah naj bi najrevnejši prejeli nujno potrebno blago brezplačno. V drugem delu so z Ministrstva naročali še, naj prav vsakemu, ki pride na šolo in se tam hrani ter prenočuje, ne glede na poklic in namen obiska, predložijo račun. Cena za kosilo naj bo med 30 in 35 dinarji, cena večerje do 30 dinarjev, cena prenočišča pa prav tako med 30 in 35 dinarji, in sicer glede na to, ali gost prenočuje sam ali z drugimi, ali dobi posteljnino ali ne. Ministrstvo je še zapisalo, naj denar, ki bi ga na ta način zbrali, knjižijo v posebno beležko in uporabijo za nakup živil na prostem trgu, tako da ne bo trpela kakovost

⁹⁵ Kot smo videli v podpoglavju o kroniki, so učenci igro uprizorili 29. maja.

⁹⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Tromesečni plan".

hrane učencev. Šola je navodila upoštevala, saj je na dokumentu ročno dopisan klicaj in opomba z datumom 10. marec, naj se te napotke posreduje naprej učiteljem in ekonomu v vednost in ravnanje.⁹⁷

Prvega aprila je Oddelek za strokovno šolstvo MK na vse nižje kmetijske šole naslovil navodila v zvezi z zaključkom pouka. Zaključek šolskega leta na nižjih kmetijskih šolah je bil določen za 10. julij, zato je Ministrstvo pozivalo, naj šole pouk načrtujejo tako, da bo do tega dne predelana vsa snov, predvidena po učnem programu. Od 10. do 15. julija naj šole planirajo poučne ekskurzije, 15. julija pa naj bi odšla približno polovica učencev iz določenih šol na počitniško prakso v Kočevje. Sledila so navodila za propagando za vpis v nižje kmetijske šole, ki so narekovala, naj vodstvo šole poskrbi, da se v dnevnem časopisju pojavijo temu namenjeni članki, predvsem v *Mladini* in *Kmečkem glasu*. Članki naj bi bili kratki in propagandnega značaja, napiše pa jih lahko tudi mladina sama. Pismo z Ministrstva je v nadaljevanju še poudarjalo, da je treba zaostri budnost v internatih z ozirom na škodljive elemente, ki skušajo vnašati na različne načine sovražno ideologijo in propagando, in okrepiti nadzor glede odnosa do ljudskega premoženja. V nadaljevanju je Ministrstvo še opominjalo, da je treba ekskurzije pravočasno prijaviti slovenskim železnicam, da bo prevoz zagotovljen. Komite za fizkulturo je Ministrstvo obvestil, da je dal referentom za fizkulturo navodila za izvedbo fizkulturnega programa v šolskem letu 1948/49, ki se izvaja na vseh vrstah šol, tudi na strokovnih, in sicer v času od 1. marca do zaključka šolskega leta. Program je obsegal tekmovanje v spomladanskem krosu (za izvesti med 15. marcem in 15. aprilom), tekmovanje za fizkulturno značko, tekmovanje v mnogoboju (med aprilom in majem) in zaključni fizkulturni nastop ob koncu šolskega leta (med majem in junijem). Poleg tega je Ministrstvo še opozorilo, da so vsi investicijski krediti za gradnje, večja popravila in inventar na kmetijskih šolah črtani, zato naj šole ne pričenjajo z večjimi popravili ali nabavami inventarja, razen šoli Svečina in Kočevje, ki naj bi bili glede tega posebej obveščeni. Za vsa dela, ki so na šolah nujna in bi znašala nad 10000 dinarjev, bi bilo treba poslati predračun v odobritev. Ministrstvo je pošiljalo tudi pravila kmetijsko-obdelovalnih zadrug in pravilnik o organizaciji in delu zadružne ekonomije kmetijske zadruge, za katera je naročalo, da jih morajo temeljito predelati in da ne sme biti učenca, ki mu bistvene stvari iz teh pravil ne bi bile poznane in razumljive. Z ideološkega vidika pa je zanimiv predvsem zadnji del pisma, v katerem je ministrstvo poudarjalo, da je osnovna naloga šolstva učiti učence gospodarjenja v socialističnih obratih, kjer vladajo socialistični odnosi, zato naj se črta iz predavanj vsako

⁹⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Štednja – obiski".

misel na individualno gospodarstvo, saj se je treba zavedati, da kmalu ne bo več mogoče govoriti drugače kot samo o socialistično-državnem in socialistično-zadružnem gospodarstvu, ker drugega sektorja skoraj ne bo. "Na naših šolah moramo tudi iz vseh nezadružnikov vzgajati zadružnike, predane borce za socialistično rekonstrukcijo vasi. Vcepljajte učencem vsakodnevno socialistično zavest. To preoblikovanje ljudi je glavna naloga naše šole, od tega je odvisen in po tem se bo ocenil vaš uspeh."⁹⁸

Oddelek za strokovno šolstvo MK je v pismu 19. aprila določil, da se bodo v šolskem letu 1948/49 vršili zaključni izpiti iz splošnih (slovenščina, računstvo, nauk o ljudski državi) in strokovnih predmetov (vinogradništvo in kletarstvo, sadjarstvo, živinoreja, mehanizacija kmetijstva, organizacija kmetijske proizvodnje), pri čemer je bil iz slovenščine in računstva predviden tako pisni kot ustni izpit, zgolj ustna preverjanja znanja pa so bila predvidena iz nauka o ljudski državi ter iz vseh strokovnih predmetov.⁹⁹

Devetindvajsetega aprila je MK naslovilo na vse kmetijske šole navodilo, da je treba usmeriti delo učencev v gradnjo kmetijskih objektov, saj se mora gradnja svinjakov zaključiti že konec maja, gradnja govejih hlevov pa konec junija, namen tega pa je pripomoči k rešitvi problema maščob v državi in prispevati k izboljšanju prehrane ljudstva, kar je ena od najvažnejših političnih nalog državnega in partijskega vodstva.¹⁰⁰

Slika 7: Goveji hlev.¹⁰¹

⁹⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Zaključek pouka – razna navodila".

⁹⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Zaključni izpiti".

¹⁰⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Gradnja svinjakov in gov. hlevov".

¹⁰¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 11, "Goveji hlev".

Iste dne je Ministrstvo vsem srednjim in nižjim kmetijskim šolam posredovalo odlok, da se bo od 15. do 22. maja odvijal po vsej državi Teden tehnike. Namen tega tedna je bil vse delovno ljudstvo in mladino seznaniti s pomenom tehnike, zbuditi zanimanje in veselje do nje ter ustvariti nove tehnične kadre v industriji, mehanizaciji poljedelstva, vojni tehniki idr. Kmetijske šole naj bi v Tednu tehnike dale še večji poudarek novim izsledkom inovatorjev in racionalizatorjev, pri pouku pa pomenu tehnike za izgradnjo socializma, uvedle naj bi tudi tehnične krožke. Teden tehnike naj bi se odražal tudi v šolskih nalogah in časopisnih člankih. Kjer bi bilo mogoče, naj bi se organizirale tudi ekskurzije v tovarne, kjer bi si lahko ogledali razne naprave in izdelke. Šole naj bi pripravile tudi predstavitve strojev, na katere naj bi povabile kmete in jim predstavile različna dela, kjer se je že uvedla ali takrat uvajala nova tehnika. Kakovostna dela posameznih tehničnih panog naj bi se razstavila, najboljša pa tudi nagradila. Pri predavanjih naj bi se dalo prednost določenim temam s področja tehnike.¹⁰²

V zvezi z enomesečno prakso absolventov nižjih kmetijskih šol po končanem pouku je bilo določeno, da se od skupno 37 učencev pošlje 10 na prakso v Kočevje,¹⁰³ z obrazložitvijo, da tamkajšnje državno posestvo kot največji državni socialistični sektor nujno potrebuje pomoč pri košnji in sušenju sena. Razpored absolventov s posameznih kmetijskih šol je prispel 29. aprila skupaj s pismom, ki je še določalo, da se po končanem pouku in izvedbi ekskurzije okrog 15. julija napoti učence na prakso v Kočevje. Ostalim učencem, ki naj bi prakso opravljali na šoli, naj bi se spričevala razdelilo 15. avgusta, po končani praksi in vpisani oceni iz praktičnega dela. Kar se tiče učencev, ki bodo na praksi v Kočevju, naj se eden od predavateljev osebno odpravi k njim okrog 15. avgusta in tam vnese ocene o praktičnem udejstvovanju. V času prakse je bilo obvezno tudi izvajanje tedenskih predavanj na šoli, in sicer najmanj 2 uri strokovnih in 2 uri ideološko-političnih predavanj. Pismo je še določalo, da bodo učenci plačani po delovnem učinku oziroma bodo za svoje delo prejeli nagrado.¹⁰⁴ Šola je sicer v odziv na Oddelek za strokovno šolstvo MK poslala prošnjo, da bi vsi absolventi ostali na praksi na loškem posestvu, in to utemeljila v sedmih točkah,¹⁰⁵ vendar iz dokumentov, ki so na voljo v arhivu, ni razvidno, ali je bilo prošnji ugodeno. Viktor Nusdorfer, s katerim sem naredila intervju, pravi, da je v Kočevje odšel cel razred, vendar ni šlo za prakso, temveč za počitniško delo udarniškega značaja.

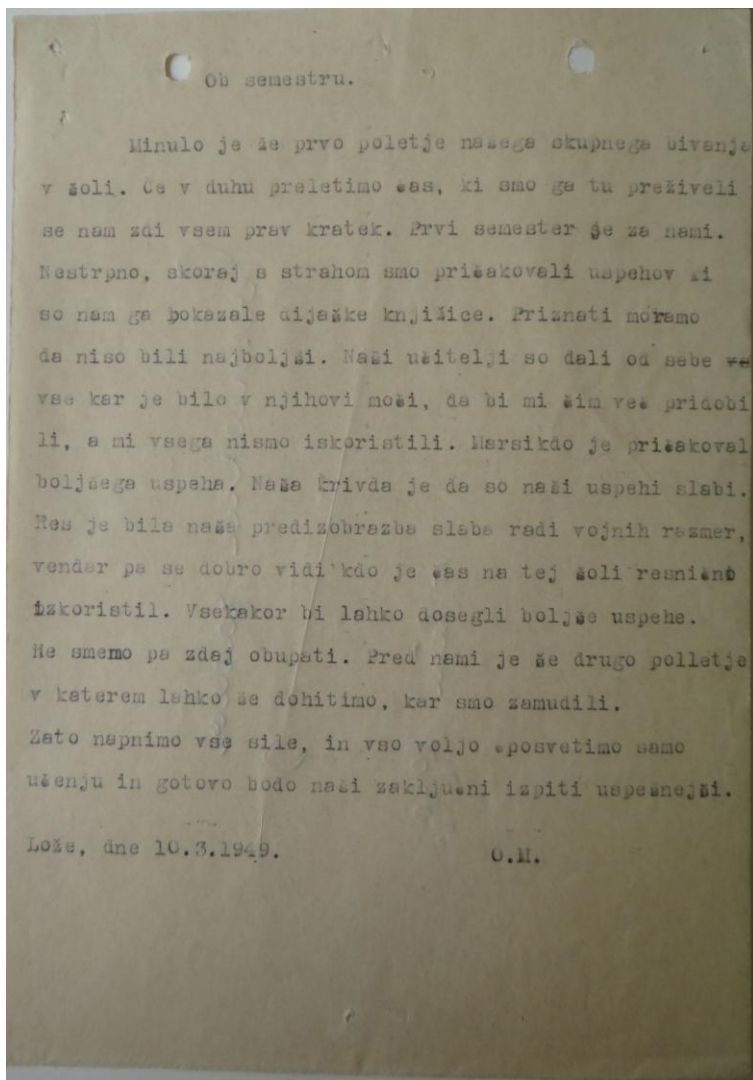
¹⁰² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Teden tehnike".

¹⁰³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Razpored prakse nižješolcev".

¹⁰⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Razpored absolventov nižjih kmet. šol na prakso".

¹⁰⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Razporeditev absolventov na prakso".

Že 25. aprila je šola prejela tudi navodila za izvrševanje enoletne prakse absolventov enoletnih kmetijskih šol, ki so obsegala šest točk na dveh straneh in v katerih je Ministrstvo opozarjalo, da so upravitelji šol in posestev odgovorni za njihovo izpolnjevanje. S tem naj bi se odpravilo vsakršne primere zanemarjanja praktikantov na državnih posestvih in povečalo disciplino ter vzgojilo kader mladincev – borcev za socialistično preobrazbo kmetijstva.¹⁰⁶

Slika 8: Zapis iz stenskega časopisa.¹⁰⁷

Uprava za zaščito rastlin MK je 5. maja 1949 naslovila na upravo državnega posestva Lože pri Vipavi navodila za škropljenje proti peronospori. Naročala je, naj se v ta namen vzpostavi antiperonosporna služba, ki naj bo organizirana tako, da glavna postaja s pomočjo pomožnih postaj odredi datume škropljenja in jih javi Upravi za zaščito rastlin MK, ki bo čas

¹⁰⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "1 letna praksa absolventov 1 letnih kmet. šol – navodila".

¹⁰⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 5, "Ob semestru".

škropljenja signalizirala prek časopisa oziroma radia. Za glavno je bila določena postaja na loškem posestvu, kot pomožni pa naj bi služili postaji na državnem posestvu Ozeljan in v Dornberku. Na podlagi podatkov o srednjih dnevniških temperaturah in padavinah ter velikosti listov, ki naj bi jih tedensko pošiljale pomožne postaje, in njihovih mesečnih poročil ter podatkov lastne postaje naj bi odredili inkubacijsko dobo in objavili dneve škropljenja.¹⁰⁸ V odgovor je šola 17. maja na Upravo za zaščito rastlin MK sporočala, da na šoli potekajo antiperonosporična opazovanja pod vodstvom Marjane Kersnik. Sporočila je še, da je bilo prvo škropljenje opravljeno 16. in 17. maja, ter zaprosila za kredit za pošiljanje telegramskih obvestil za škropljenje z obrazložitvijo, da niti posestvo niti šola ne moreta kriti teh stroškov.¹⁰⁹

Trinajstega maja 1949 je Oddelek za strokovno šolstvo MK Poverjeništvu za prosveto Oblastnega ljudskega odbora (OBLO) za slovensko Primorje odobril 14-dnevni politično-gospodarski tečaj za učitelje, v ta namen pa dal na razpolago prostore Vinarsko-sadjarjske šole Lože pri Vipavi, in sicer od 15. avgusta dalje. Ministrstvo je navedlo, da lahko predavanja iz poljedelstva, živinoreje, vinogradništva, kletarstva in sadjarstva prevzame učiteljstvo v Ložah, sami pa naj pridobijo predavatelja za združništvo. Z ministrstva so še sporočali, da bodo podroben program predavanj poslali naknadno.¹¹⁰

Šola je 19. maja 1949 prejela prepis dopisa MK, ki je na šesttedensko prakso od 1. julija dalje na upravo Lože pošiljalo 2 vinarja in sadjarja z Agronomske fakultete Zagreb ter 3 vinarje in sadjarje s Srednje kmetijske šole Maribor.¹¹¹ Temu pismu so bila priložena navodila za počitniško "prakso", ki so naročala, da je praktikant dolžan v času prakse voditi dnevnik dela, v katerega naj vpisuje vsa opravila, ki jih bo izvajal, njihov pomen in potek. Vnašal naj bi svoja opažanja in ugotovitve ter morebitne predloge za izboljšanje dela. Dnevnik naj bi upravitelj posestva ali vodja prakse pregledal in ocenil že med potekom prakse, nato pa še po končani praksi ter ga podpisal. Podpisani dnevnik, skupaj s potrdilom o opravljeni praksi, je moral vsak študent nato predložiti dekanatu oziroma ravnateljstvu šole ob vpisu v novi semester oziroma novi letnik. Praktikantu je po opravljeni praksi pripadla tudi nagrada: študentom srednjih šol v višini 2000 do 2500 dinarjev, študentom fakultet pa v višini 2500 do 3000 dinarjev.¹¹²

¹⁰⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Antiperonosporična služba – organizacija poročanja".

¹⁰⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "antiperonosporična služba".

¹¹⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Politično – gospodarski tečaj".

¹¹¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Počitniška praksa študentov".

¹¹² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Navodila za počitniško prakso".

Drugega junija je Sadjarsko -vinarska šola Lože na Oddelek za strokovno šolstvo MK sporočila, da je kuharica Slava Kavčič že od 17. maja na bolniškem dopustu.¹¹³ V pismu z dne 6. junija so nižjim kmetijskim šolam z Ministrstva sporočili, da je vsem rednim predavateljem odobren tritedenski redni letni odmor, administrativnemu in režijskemu osebju pa petnajstdnevni. Izkoristijo naj ga v času šolskih počitnic, vendar se morajo pri tem prerazporediti tako, da je vedno kdo od predavateljev ter osebja na šoli in da ne trpi delo v proizvodnji. Razpored dopustov so morale šole sporočiti do 20. junija.¹¹⁴

Desetega junija je Oddelek za strokovno šolstvo MK naslovil na vse nižje kmetijske šole navodila o zaključnih izpitih, po katerih naj bi se ravnale.¹¹⁵ V priloženem pismu je Ministrstvo še dodajalo, naj se celoten postopek čim bolj poenostavi in zaključne izpite izvede v čim krajšem času. Pred začetkom izpitov naj bi imeli učenci 3 do 4 pouka proste dni, naj pa bi pomagali v proizvodnji pri najnujnejših delih 3 do 4 ure dnevno. Ostali čas je bil namenjen pripravi na zaključne izpite, ki naj bi se jih v zadnjih dveh dneh, 6. in 7. julija, udeležil tudi zastopnik ministrstva. V primeru, da zastopnik ne bi uspel pravočasno priti na izpite, naj le-ti potekajo nemoteno. Zaključna proslava naj bi se vršila po istih navodilih kot preteklo leto.¹¹⁶

Trinajstega junija je Sadjarsko-vinarska šola Lože poslala Oddelku za strokovno šolstvo MK seznam učencev z njihovimi željami glede kraja namestitve na enoletno prakso. Seznam je navajal 37 absolventov.¹¹⁷ V odgovor na dopis z Oddelka za strokovno šolstvo MK z dne 1. julija¹¹⁸ je šola 5. julija sporočala, da je 26 učencev iz Kmetijskih zadrug (KZ), 4 iz Kmetijsko obdelovalnih zadrug (KOZ), 2 učenca pa iz Vinarskih zadrug, ostalih 5 učencev, katerih starši niso kmetje, pa ni nikamor včlanjenih.¹¹⁹

¹¹³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Mesečno poročilo".

¹¹⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Dopusti".

¹¹⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Začasna navodila".

¹¹⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Začasna navodila o zaključnih izpitih".

¹¹⁷ Ti absolventi so bili: Štefka Bizjak, Zofka Bremše, Vinko Čibej, Marjo Čibej, Karlo Godnič, Ivan Gantar, Marjan Golanda, Cilka Hladnik, Anica Kadunc, Krista Kac, Mirko Kukovič, Viktor Lozej, Jožica Mastnak, Stanko Muha, Jožica Nusdorfer, Viktor Nusdorfer, Marjan Ogrin, Anton Pahor, Janko Peternej, Vera Predovnik, Lojze Semenič, Medard Sever, Jože Skočir, Marjan Šček, Branko Škarabot, Malka Šušteršič, Ernest Trobec, Lucijan Trobec, Duša Turk, Zora Turk, Jože Ukmar, Frane Vičič, Fortunat Vidrih, Zora Vidrih, Tone Volk, Leopold Vončina in Marija Vučajnk. Vir: PANG 258 Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Poimenični seznam dopolnilo".

¹¹⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Število učencev iz KOZ in KZ (1. julij 1949)".

¹¹⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Število učencev iz KOZ in KZ (5. julij 1949)".

Desetega avgusta je Vinarsko-sadjarska šola Lože prejela od Personalnega oddelka MK navodila glede enoletne prakse absolventov in v prilogi razpored učencev na enoletno prakso, iz katere je razvidno, da so bile želje absolventov v veliki meri upoštevane.¹²⁰ Navodila so naročala, naj po opravljeni poletni praksi okrog 15. avgusta učencem šola določi 14 dni dopusta, tako da se najkasneje 1. septembra javijo na svoja delovna mesta. "Pred odpustom iz šole prikažite učencem silne potrebe po delovnih ljudeh, ki jih zahteva hitra izgradnja socializma, povejte jim, kako važno in častno je vsako delovno mesto kjerkoli v naši domovini, opišite jim važnost posameznih objektov, prikažite jim tudi težave, na katere bodo naleteli, navdušite jih za borbo s temi težavami. Razložite jim še enkrat, v kakšni situaciji se nahaja naša domovina, ovire, ki nam jih povzročajo informbir. klevetniki itd. Apelirajte na čustva našega patriotizma, ki naj postane gibalno njihovih dejanj, gonilna sila pri težavah, na katere bodo naleteli. – Povejte jim, da je njihova dolžnost, da izpolnijo nade Vaše šole, ljudske oblasti in Partije."¹²¹ Šoli naj učenci takoj po nastopu službe javijo, kdaj in kje so nastopili svoja delovna mesta, tiste, ki pa se ne bi javili, naj šola ponovno opozori na njihovo dolžnost do skupnosti. V primeru kakšne napake pri razmestitvi, naj šola sama določi novo delovno mesto, če gre za tiste učence, ki želijo v državni sektor, če pa gre za otroke združnikov, naj jih napoti v njihove KOZ. Učencem, ki so napravili prošnjo za srednjo šolo, so pa določeni za Okrajno zvezo kmetijskih zadrug (OZKZ), naj se prikaže potreba po kadrih v združnem sektorju in pošlje na delovno mesto. Če so učenci iz KOZ in so določeni za OZKZ, bo namestitev rešena sporazumno KOZ z OZKZ. V bolj zapletenih primerih pa naj se šola obrne na Personalni oddelk MK. Na koncu je Ministrstvo še pripominjalo, da so o morebitnih premestitvah absolventov dolžni na šoli voditi točno evidenco do konca njihove prakse, razen v primeru tistih učencev, ki so odšli na OZKZ ali na domačo zadrugo ali domov. Ministrstvo bo zahtevalo različne podatke od upravnikov šol, ki so odgovorni za absolvente do konca obvezne prakse.¹²²

Enaindvajsetega septembra je Sadjarsko-vinarska šola Lože pri Vipavi poročala Oddelku za personalne zadeve MK, da so Jožeta Ukmarja obdržali na tamkajšnjem posestvu, v Ozeljan pa poslali Lucijana Trobca. Nadalje je šola zapisala, da je javila vsem upravam, katerim so bili dodeljeni njeni absolventi, naj sporočijo, kdaj so se javili na službeno mesto. Do takrat so namreč poročila poslale samo upravi Marenberg (danes Radlje ob Dravi) in Podlehnik ter Vinska zadruga Ptuj. Iz teh poročil je razvidno, da se na svoja delovna mesta

¹²⁰ Seznam absolventov Kmetijske šole v Ložah pri Vipavi na enoletno prakso se nahaja v prilogi.

¹²¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Št. P – 401/373".

¹²² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Št. P – 401/373".

niso javili Anton Volk, Franc Vičič in Jožica Mastnak. Te je šola prek njihovih KLO ponovno napotila na službena mesta, uprave pa zaprosila, naj takoj po prihodu javijo razlog za njihovo zakasnitev. Šola je še dodajala, da so absolvente Medarda Severja, Marjana Ogrina in Ivana Gantarja poklicali na čebelarški tečaj, ter pojasnjevala, da so učenci Jože Ukmar, Stanko Muha, Marjo Čibej, Vinko Čibej, Anton Pahor, Anica Kadunc in Marija Vučajnk v jesenskem roku položili še popravni izpit, zato pred 20. septembrom niso mogli nastopiti prakse. Za vse ostale absolvente je šola sporočila, da je bila ustno obveščena o njihovem prihodu na delovno mesto.¹²³ Tudi uprava Marenberg je 26. septembra sporočila, da je Jožica Mastnak nastopila svojo prakso 13. septembra, zamudo pa naj bi opravičila z boleznijo.¹²⁴

Poleg tega hrani arhiv tudi pismo, ki ga je Vinarska in sadjarska šola Lože pri Vipavi že 25. avgusta 1949 naslovila na Kmetijski tehnikum Maribor. V njem je na kratko navedla podatke o sposobnostih in marljivosti absolventov Viktorja Lozeja, Janka Peternelja, Lojzeta Semeniča, Zore Turk in Viktorja Nusdorferja, ki so vložili prošnjo za nadaljevanje študija v kmetijskem tehnikumu v Mariboru.¹²⁵ Iz dokumentov, ki jih hrani arhiv, ni razvidno, kdo je bil dejansko sprejet na šolo v Maribor, mi je pa g. Viktor povedal, da je po opravljenem enem letu nižje kmetijske šole svoj študij nadaljeval na srednji šoli v Mariboru, kot sošolca pa se spominja še Viktorja Lozeja.

Zanimiva je polemika, ki se je pojavila v zvezi z enoletno prakso Antona Pahorja. Ta je šolo zaključil z zadostnim uspehom, nato pa je bil dodeljen na prakso na državno posestvo Plač pri Mariboru, kamor so ga z Vinarsko-sadjarske šole v Ložah napotili po opravljenem popravnem izpitu. Imenovani absolvent pa nikakor ni hotel na prakso. Na temelju poziva, ki ga je šola poslala njegovemu KLO, je 6. oktobra 1949 prišel na upravo šole njegov oče, ki je izjavil, da se želi njegov sin izučiti za mizarja. Anton Pahor je zaprosil, da bi izdala uprava šole svoj pristanek, da se lahko vključi v mizarstvo, šola pa se je obrnila na MK, da bi podalo o tem primeru svoje mnenje, ker imenovanega ne morejo sprejeti v sindikat mizarstva, dokler uprava šole ne poda svojega pristanka. Šola je nadalje podala mnenje, da imenovani učenec tekom leta ni pokazal dovolj zanimanja za kmetijsko stroko, kar dokazuje tudi to, da je moral polagati popravni izpit.¹²⁶ Ministrstvo menjave stroke ni

¹²³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4.

¹²⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Mastnak Jožica nastop službe".

¹²⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Absolventi za kmet. tehnikum".

¹²⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Pahor Anton".

odobrilo, temveč določilo, naj se praktikant javi na odrejenem službenem mestu, če pa tega noče storiti, naj se obrne na Upravo za strokovne delavske kadre Ministrstva za delo LRS.¹²⁷

Slika 9: Gojenci v šolskem letu 1948/49 s predavatelji.¹²⁸

Z Ministrstva za kmetijstvo so 14. maja sporočili, da je Marjana Kersnik določena v propagandno komisijo za vpis v srednje strokovne šole, ki naj bi po 18. maju v časovnem obdobju 2 do 3 dni obiskala večino nižjih gimnazij v Sloveniji. Vsi člani komisije so bili povabljeni, da sestavijo kratke govore (10 do 15 minut), v katerih naj skušajo čim bolj preprosto prikazati namen in organizacijo srednje kmetijske oziroma veterinarske šole. Ministrstvo je še naročalo, naj za kritje stroškov potovanja šola izplača tovarišici predujem.¹²⁹

Upravi kmetijske šole Lože pri Vipavi je Rado Slatinek v pismu 28. julija sporočal, da se na poziv MK ne more pravočasno javiti na službeno mesto, tj. do 1. avgusta, saj je začasno po vednosti Ministrstva na mladinski delovni akciji na avtocesti Beograd-Zagreb in se po odloku štaba 4. sekcije na izgradnji avtoceste kot brigadni funkcionar ne sme vrniti pred povratkom brigade v Maribor, predviden do okrog 12. avgusta. Iz tega razloga lahko nastopi službeno mesto šele po 20. avgustu. Zaprošil je, naj se mu to upošteva.¹³⁰

¹²⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "tov. Pahor Anton".

¹²⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 6, "Šolsko leto 1948/49".

¹²⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Propaganda za planski vpis".

¹³⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4.

6. BRIGADIRSKI TEČAJI

Kot navaja že kronika, je bila za šolsko leto 1949/50 redna šola ukinjena. Več kmetijskih šol je bilo reorganiziranih v tečaje za zadružne brigadirje, formirana pa je bila dvoletna Vinarsko-sadjarska šola v Svečini, kamor so napotili vse prijavljene kandidate vinarsko-sadjarskih šol.¹³¹

Sedemindvajsetega septembra 1949 je Oddelek za strokovno šolstvo MK poslal upravi Kmetijske šole Lože pri Vipavi navodila v zvezi s tečajem in seznam tečajnikov, ki so prihajali iz OZKZ Gorica, Idrija, Ilirska Bistrica, Postojna, Sežana, Tolmin, Jesenice in Kamnik. Navodila so pod prvo točko narekovala, naj se izvajanje tečaja na šoli prične 29. ali 30. septembra in naj šola pošilja prve dni tečaja dnevna poročila, ki naj vsebujejo osebne podatke o tečajnikih ter težave, ki bi se utegnile pojaviti v zvezi z začetkom izvajanja tečaja. Druga točka je narekovala, naj se uprava šole v zvezi s prehrano tečajnikov obrne na pristojni OLO, Poverjeništvo za trgovino in preskrbo. V zadnji, tretji točki so navodila narekovala, naj šola izdela plan za vsak mesec vnaprej, da si bo lahko pravočasno zagotovila finančna sredstva. Seznam tečajnikov, priložen pismu, je obsegal 27 imen, vendar je prva točka pisma opozarjala, da seznam ni popoln in da naj uprava šole morebitne nove tečajnike v dnevnikih poročilih navaja ločeno od tistih na seznamu.¹³² Iz kasnejših poročil je razvidno, da so naknadno prispeli še 3 tečajniki,¹³³ njihova imena pa so bila tudi ročno dopisana na seznam, medtem ko se 10 navedenih na prvotnem seznamu tečaja ni udeležilo, kar lahko sklepamo po tem, da njihova imena niso obkljukana.¹³⁴ Poleg tega je Vinarsko-sadjarska šola Lože pri Vipavi v zapisniku s prve redne konference 6. oktobra, poslanem na Oddelek za strokovno šolstvo MK, sporočila, da je tečajnikov brigadirjev 20,¹³⁵ vsi pa so vestni, marljivi in imajo veliko voljo do učenja, predvsem pri tečajnikih s slovenskega Primorja pa se opaža pomanjkljivo osnovno znanje pri slovenščini in računstvu. Šola je v zapisniku nadalje navedla, da sta organizacija in disciplina dobri.¹³⁶ Sicer pa se je pouk začel izvajati 1. oktobra,

¹³¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Izpremembe (20. avg. 1949)".

¹³² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Navodila v zvezi s tečajem in seznam tečajnikov" ter "Seznam sprejetih tečajnikov".

¹³³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Poimenski seznam tečajnikov" in "Zapisnik prve redne šolske konference. Število tečajnikov."

¹³⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Seznam sprejetih tečajnikov".

¹³⁵ Seznam navajam v prilogi.

¹³⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Poimenski seznam tečajnikov" in "Zapisnik prve redne šolske konference. Število tečajnikov."

čeprav so na šolo do tega dne prispeli samo 9 tečajnikov in 2 tečajnici. Tem je učiteljstvo razkazalo objekte uprave in predavalo o pomenu tečajev za vzgojo kmetijskega strokovnega kadra. Kljub majhnemu številu udeležencev so se začela predavanja. Rado Slatinek je predaval računstvo – osnovne operacije, Anton Potočnik slovenščino – branje in pisanje, upravitelj Anton Flego pa o pomenu planiranja v gospodarstvu.¹³⁷

Šestindvajsetega oktobra je Vinarsko-sadjarska šola Lože pri Vipavi Okrajnemu komiteju Solkan po ustni zahtevi poslala potrebne podatke o šoli, iz katerih je razvidno, da je naziv šole, čeprav je bil, kot navaja že kronika, program do šolskega leta 1951/52 ukinjen, ostal "Vinarska in sadjarska šola Lože pri Vipavi". Šola je navajala, da ima internat za 40 učencev, da potrebe po vzgojiteljih ni in da nihče od predavateljev ni honoriran, ampak da vsi dobivajo mesečne prejemke. Kot vzgojitelje je šola navajala Antona Flega (tudi upravitelj, rojen v Vodnjanu (Istra) 25. marca 1902), Marijano Potočnik¹³⁸ (prosvetno-znanstvene stroke), Antona Potočnika (kmetijski tehnik, strokovni učitelj, pripravnik) in Rada Slatinka (nižji kmetijski tehnik, strokovni učitelj, pripravnik), nazadnje pa še Antona Petercola (delovodja, ki je vsakodnevno vodil inštruktažo na terenu).¹³⁹

Uprava za personalno službo Oblastnega ljudskega odbora za Goriško je 7. novembra upravi Nižje kmetijske šole Lože pri Vipavi naročila, naj takoj razreši in da na razpolago Oblastnemu ljudskemu odboru za Goriško – Upravi za personalno službo predavatelja tov. Rada Slatinka, ki naj bi bil nameščen na OBLO-ju za Goriško – Poverjeništvu za kmetijstvo kot referent za strokovno šolstvo. Na njegovo mesto naj bi že naslednjega dne prišel absolvent kmetijskega tehnikuma v Mariboru, tov. Alojz Šolinc, takrat zaposlen pri OLO Idrija.¹⁴⁰ Vinarska in sadjarska šola Lože pri Vipavi je Upravi odgovorila, da Rada Slatinka ne more razrešiti službe, dokler njegovega mesta ne prevzame druga kvalificirana oseba, poleg tega je poudarila, da je njegova razrešitev v tem času izredno neprimerna, ker je imenovani postavljen za predsednika pripravljalnega volilnega odbora v Ložah. Šola je še navedla, da je prepis tega dopisa poslala tudi Oddelku za strokovno šolstvo MK v vednost, z opombo, da se Alojz Šolinc, ki naj bi zasedel mesto Rada Slatinka, še ni javil na posestvu.¹⁴¹ Uprava je 2. decembra šoli Lože odgovorila, da tov. Simčiča, zaposlenega na OLO Sežana, ne more razrešiti in dati na razpolago, zato pošilja Alojza Šolinca, roj. 27. aprila 1930, po poklicu

¹³⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Tečaj za zadr. brigad."

¹³⁸ Gre za Marjano Kersnik. Po poroki z Antonom Potočnikom je prevzela njegov priimek.

¹³⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Podatki".

¹⁴⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Slatinek Rado – razrešitev (7. 11. 1949)".

¹⁴¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Slatinek Rado – razrešitev".

nižjega kmetijskega tehnika pripravnika, o katerem je menila, da je strokovno dober in ima vse pogoje, da zasede mesto predavatelja na Vinarsko-sadjarški šoli v Ložah.¹⁴² 5. decembra je šola Poverjeništvu za kmetijstvo Postojna sporočila, da je tistega dne nastopil službo strokovnega učitelja Alojz Šolinc. Na šoli je prevzel politična predavanja in organizacijo kmetijske proizvodnje, sadjarstvo in vinogradništvo pa naj bi prevzel Rado Slatinek,¹⁴³ ki je očitno ostal na šoli.

Ministrstvo je 12. decembra 1949 poslalo vsem tečajem za brigadirje navodila za izvedbo zaključnih izpitov. Vsi brigadirji so morali opravljati izpite iz političnih predavanj, organizacije in proizvodnje v KOZ ter planiranja, poleg tega pa še iz strokovnega predmeta, in sicer glede na smer, ki so jo obiskovali: poljedelski brigadirji so morali opravljati zaključni izpit iz poljedelstva, živinorejski brigadirji iz živinoreje, sadjarsko-vinarski brigadirji pa iz sadjarstva ter vinogradništva in kletarstva. Nadalje je Ministrstvo narekovalo, naj se za zaključne izpite, ki naj bodo samo ustni, oblikuje komisija dveh ali treh predavateljev, vprašanja pa naj postavljajo prek vlečenja listkov. Zaključni izpiti za šolo v Ložah so bili določeni za 28. in 29. december. Navodila so tudi predvidevala, da se bo zaključnih izpitov udeležil tudi zastopnik MK, zato naj bodo izpiti organizirani tako, da se bo zadnjega dne, ki je še predviden za opravljanje izpitov, v dopoldanskem času še vršilo spraševanje, v popoldanskem času pa naj se na šoli priredi zaključek, ki naj vsebuje kratek kulturno-prosvetni program. Trem do petim najboljšim tečajnikom naj se podeli knjižne nagrade, ki jih bo poslalo MK. Če vodstvo tečaja oceni, da se tečaj podaljša zaradi nepredelanega programa, naj šola čim prej pošlje svoj predlog za podaljšanje datuma zaključka, vendar največ do 8. januarja 1950, saj so bili novi tečaji predvideni že za 10. januar, novi tečajniki pa naj bi na šolo prispeli že dan prej.¹⁴⁴ Šola je MK zaprosila, da se zaključni izpiti prestavijo na 3. in 4. januar 1950, sporočila pa je tudi, da bodo od 5. do 7. januarja tečajniki priredili izlet v Maribor in okolico.¹⁴⁵ Ministrstvo je prošnjo odobrilo.¹⁴⁶

Oddelek za strokovno šolstvo MK je 19. decembra 1949 sklicalo konferenco vseh stalnih predavateljev, predvideno za 5. januar 1950 s pričetkom ob 10. uri v dvorani Republiške zveze kmetijskih zadrug (RZKZ) na Miklošičevi cesti 6 v Ljubljani. Dnevni red je predvideval poročila vseh upraviteljev, ki naj bi bila kratka in naj bi zajela predvsem glavno

¹⁴² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Štev. XVIII/I. T – 1322/2 – 49".

¹⁴³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 4, "Nastop službe Šolinca Alojza".

¹⁴⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Zaključek tečajev".

¹⁴⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Zaključni izpit".

¹⁴⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Zaključek tečaja".

problematiko v zvezi s končanim tečajem, metodo dela, izkušnje, ki so pokazale uspehe, kritično oceno napak pri organizaciji in vodstvu tečajev ter predloge za bolj uspešno izvedbo prihodnjih tečajev. Nadalje je predvideval obravnavo učnega načrta in programov ter predloge za njihovo izboljšanje v smislu političnega in kulturnega dela tečajnikov, organizacije krožkov in seminarjev, učnih pripomočkov, discipline v šoli ter internatu idr. Udeležba na konferenci je bila obvezna za vse stalne predavatelje in upravitelje. Pismo je bilo naslovljeno na Uprave tečajev Lože, Grm pri Novem mestu, Marenberg (danes Radlje ob Dravi), Logatec, Mala Loka, Št. Jurij pri Celju, Kapela, Podlehnik in Podvin pri Radovljici.¹⁴⁷ Sklepe konference je Ministrstvo posredovalo šoli v prilogi k pismu z dne 7. januarja.¹⁴⁸

V pismu, ki prav tako nosi datum 19. december, je Oddelek za strokovno šolstvo MK upravam istih šol naročal, naj takoj po zaključku tečaja s hitro pošto pošljejo poročilo o problematiki in uspehu oziroma splošnem stanju tečaja za dobo vseh 3 mesecev. Poročilo naj vsebuje vse točke, navedene v pismu o konferenci predavateljev za 5. januar 1950. Zabeležijo naj tudi število ur predavanj za vsak predmet posebej.¹⁴⁹

Devetega januarja 1950 je Poverjeništvo za kmetijstvo Postojna Oblastnega ljudskega odbora za Goriško posredovala Vinarsko-sadjarški šoli Lože pri Vipavi seznam sprejetih kandidatov na tečaj za zadružne brigadirje, vendar pripominjala, da število tečajnikov še ni dokončno in naj bi se tekom tekočega tedna javljali novi. V primeru, da bi skupno število prispelih tečajnikov preseglo kapaciteto šole, je poverjeništvo naročalo, naj jim to sporočijo, da jih bodo napotili drugam ali preselili tečaj za vinarsko-sadjarške brigadirje v Vipolže, do 20. januarja pa naj posredujejo tudi seznam vseh prispelih tečajnikov s potrebnimi podatki.¹⁵⁰

Seznam tečajnikov, sprejetih na vinarsko-sadjarški tečaj za brigadirje, ki naj bi se na Vinarsko-sadjarški šoli v Ložah pri Vipavi začel izvajati 10. januarja, je navajal 19 prijavljenih, seznam tečajnikov, sprejetih na tečaj za poljedelske brigadirje, ki naj bi se prav tako začel izvajati na Vinarsko-sadjarški šoli v Ložah z 10. januarjem, pa 21.¹⁵¹

Dvajsetega januarja je Sadjarško-vinarska šola Lože pri Vipavi nasloвила na Oddelek za strokovno šolstvo MK pismo, v katerem je sporočala, da se je do tistega dne na šoli javilo 43 tečajnikov, obdržali pa so jih 34, in sicer 17 poljedelcev in 17 sadjarjev. Osem, od tega 3 iz

¹⁴⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Konferenca predavateljev".

¹⁴⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9.

¹⁴⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7, "Dostava poročila o zaključku tečaja".

¹⁵⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Seznam sprejetih kandidatov na tečaj za zadružne brigadirje".

¹⁵¹ Oba seznama se nahajata v prilogah.

Kopra, so napotili v Podvin, enega pa v Podlehnik, vendar pa šola do tedaj še ni bila obveščena o njihovem prihodu na ta mesta. Šola je po prvih vtisih menila, da je kader za ta tečaj boljše izbran, kot je bil za prvega. Tudi prijavljeni so točneje prihajali na tečaj. S poukom so začeli 12. januarja, ker so imeli tega dne že 25 tečajnikov. Prva predavanja so bila iz slovenščine in računstva. Odločili so se zopet za dva tečaja in v ta namen poslali tov. Šolinca v Vipolže, poklicali pa tov. Klajderiča, ki pa se do 20. januarja še ni javil, zato je šola menila, da bi bilo morda dobro, če tovariša o tem obvestita še Ministrstvo in OBLO. Od 16. januarja so predavanja potekala po novem urniku, ki so ga sestavili na konferenci 11. januarja. Šola je dodajala, da si je brigadni aktiv že sestavil svoj odbor, ki je že sprejel tekmovanje. Poročala je še, da nima večjih tehničnih težav, le šolskih potrebščin (zvezkov in svinčnikov) primanjkuje. Praksa se izvaja vsakodnevno po 2 uri, kar se zaradi majhnosti posestva dobro obnese. Nazadnje je še pripomnila, da je Stanko Kocjančič 20. januarja prestopil v sadjarski tečaj.¹⁵²

Personalni odsek Oblastnega ljudskega odbora goriške oblasti Postojna je istega dne izdal dekret o prevzemu v državno službo Alojzija Šolinca, ki je novo službeno mesto pri Oblastni kmetijski šoli Lože nastopil že decembra 1949, premeščen pa je bil iz organizacijske enote OLO Idrija. Za tov. Šolinca je bilo določeno, da ostane v istem nazivu in z dotedanjsimi prejemki v višini 2976 dinarjev. Navedeno je še bilo, da bo Poverjeništvo za finance navedene dohodke predpisovalo in nakazovalo v breme kreditov tekočega proračuna Kmetijske šole v Ložah od dneva nastopa službe dalje.¹⁵³ Že 21. februarja pa je bil Alojz Šolinc iz organizacijske enote Oblastna kmetijska šola Lože po službeni potrebi premeščen v organizacijsko enoto Oblastna kmetijska šola Vipolže. Ostal je v istem poklicu in z dotedanjsimi prejemki. V prejšnji organizacijski enoti je bil službe odvezan že 15. januarja, na novem delovnem mestu pa bi se moral javiti že dan zatem.¹⁵⁴ Že 22. februarja je Vinarsko-sadjarska šola Lože pri Vipavi Poverjeništvu za kmetijstvo Postojna sporočila, da tov. Šolinc še ni prejel plače za mesec januar, čeprav je bil na plačilni listi za tisti mesec, na plačilno listo za februar pa ga Vinarsko-sadjarska šola v Ložah ne more dati, saj njena uprava sedaj sama izplačuje nameščence, zato prosi, da ga Oblastni ljudski odbor – Poverjeništvo za kmetijstvo Postojna izplača direktno v Vipolže. Obenem pa je šola še sporočila, da je 20. februarja tov. Marjana Potočnik nastopila porodniški dopust.¹⁵⁵ OBLO goriške oblasti Postojna je 27. februarja izdal dekret o premestitvi v državni službi, ki je določal, da se tov. Jože Simčič, roj.

¹⁵² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Problematika tečaja".

¹⁵³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Dekret o prevzemu v državno službo".

¹⁵⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Odločba o premestitvi v državni službi".

¹⁵⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Plača Šolinc Alojz".

14. aprila 1930, po poklicu nižji kmetijski tehnik pripravnik, premesti iz organizacijske enote Oblastni odbor goriške oblasti v organizacijsko enoto Kmetijska šola Lože, pri čemer ostane v istem poklicu z dotedanjimi prejemki v višini 2976 dinarjev. Službe je bil odvezan v dotedanji organizacijski enoti z 20. februarjem, na novo službeno mesto pa bi se moral javiti v roku 3 dni, iz katerega je izvzet čas, potreben za pot.¹⁵⁶

Prvega februarja je Sadjarsko-vinarska šola Lože pri Vipavi Poverjeništvu za kmetijstvo Postojna poslala poročilo o pričetku tečaja. V zvezi s poljedelskim brigadirskim tečajem je navedla, da bo predvidoma trajal od 10. januarja do 10. aprila. Načrtovano število tečajnikov je bilo 20, dejansko pa je bilo tečajnikov 17. Zapisala je še, da je predvidenih učnih ur 396, medtem ko so predavatelji trije, in sicer za oba tečaja. Navedla je še, da so tečajniki večinoma kmetje, pod opombo pa zapisala, da so tečajniki pri pouku zelo živahni in se izredno zanimajo za vse predmete. Poročilo za vinarsko-sadjarški brigadirski tečaj je podobno. V zvezi s trajanjem tečaja navaja enaka datuma, prav tako je bilo prostih mest 20, prijavljenih pa 18. Poročilo je navajalo tudi enako število predvidenih učnih ur in predavateljev za oba tečaja, v opombi pa zapisalo, da za sadjarje velja enako kot za poljedelce, s pripombo, da imajo ti tečajniki zelo majhno osnovno predhodno izobrazbo in ne znajo brati ne računati.¹⁵⁷ Že 2. februarja pa je šola javila na Oddelek za strokovno šolstvo MK, da se je dan prej javil na sadjarški tečaj še tov. Čelestin Marsič iz OLO Sežana, tako da je na šoli 19 sadjarjev in 17 poljedelcev.¹⁵⁸

Poverjeništvu za kmetijstvo Postojna je 21. februarja javilo Vinarsko-sadjarškima šolama Vipolže in Lože pri Vipavi, da so od 1. februarja 1950 dalje vsi upravitelji in stalni predavatelji, ki bivajo v državnih zgradbah kmetijskih šol, oproščeni plačevanja najemnine.¹⁵⁹ Iz tega odloka torej izvemo, da so jo prej morali plačevati, ni pa znano, koliko je znašala.

Petindvajsetega februarja 1950 je Oddelek za strokovno šolstvo MK vsem državnim kmetijskim šolam poslal kratka navodila za nov način vodenja evidence tečajnikov s pomočjo dveh obrazcev. Ta navodila so začela veljati s 1. marcem.¹⁶⁰

V odgovor na dopis z dne 2. marca je Vinarsko-sadjarška šola in Oblastno kmetijsko gospodarstvo Lože pri Vipavi poslalo na Ministrstvo seznam z zabeleženo vojno evidenco

¹⁵⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Dekret o premestitvi v državni službi".

¹⁵⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Poročilo".

¹⁵⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Štev. 48/B".

¹⁵⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Štev. 256/19".

¹⁶⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9.

žensk, iz katere ugotovimo, da pri nobeni od naštetih prijava za vpis v vojno evidenco ni izpolnjena. Seznam je tabeliran, povzeli pa bi ga lahko takole:

- Hladnik Cika, roj. Nusdorfer, oče Anton – roj. 22. 10. 1907 – svinjska pastirica – polkvalificirana kmetijska delavka – ločena – 5 otrok – Prijava za vpis v vojno evidenco ni izpolnjena.

- Nusdorfer Angela, roj. Mesesnel, oče Jože – roj. 27. 8. 1921 – perica – nekvalificirana delavka – vdova – 1 otrok – Prijava ... ni izpolnjena.

- Trdin Tončka, oče Janez – roj. 3. 1. 1920 perica – nekvalificirana delavka – samska – 1 otrok – Prijava ... ni izpolnjena.

- Vidrih Milka, roj. Furlan, oče Jože – roj. 29. 1. 1911 – mlekarica – nekvalificirana kmetijska delavka – poročena – 1 otrok – Prijava ... ni izpolnjena.

- Benčina Ivanka, oče Peter – roj. 2. 4. 1923 – kuharica – kvalificirana delavka – samska – Prijava ... ni izpolnjena.

- Vidrih Jožica, oče Fortunat – roj. 13. 3. 1927 – pomočnica kuharice – nekvalificirana delavka – samska – Prijava ... ni izpolnjena.

- Potočnik Marjana, roj. Kersnik, oče Anton – roj. 2. 10. 1919 – strokovna učiteljica – učiteljica na kmetijski šoli – poročena – 1 otrok – Prijava ... ni izpolnjena.¹⁶¹

Enajstega marca so vse kmetijske šole in tečajji prejeli od Oddelka za strokovno šolstvo MK pismo, v katerem je Ministrstvo podalo mnenje, da so učitelji pri ocenjevanju učencev in tečajnikov preveč popustljivi, kar je razvidno iz tega, da je odstotek odličnih ocen previsok. Dogajalo naj bi se namreč, da so absolventi s slabšimi ocenami včasih boljši od tistih z dobrimi ocenami, zato je Ministrstvo pozvalo, da bi se kriteriji znanja in ocenjevanja čim bolj poenotili, vsaj na istem tečaju oziroma na isti šoli.¹⁶²

Petnajstega marca je Kmetijska delovna zadruga (KDZ) Stari trg naslovila na Upravo kmetijske šole Lože pri Vipavi prošnjo za pojasnilo. Na KZ so namreč 13. marca prejeli pismo tov. Janeza Mlakarja, da si je zlomil levo roko na udarniškem delu. V primeru, da si je imenovani tovariš res zlomil roko na udarniškem delu, mora zdravniške stroške kriti šola sama, če pa si je zlomil roko po svoji neprevidnosti, mora stroške kriti sam. Kmetijska zadruga je zato Upravo kmetijske šole zaprosila, naj se o zadevi pozanima in o tem čim prej obvesti zadrugo.¹⁶³ Sedemnajstega aprila je Poverjeništvo za kmetijstvo Postojna sporočilo

¹⁶¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Vojna evidenca žensk".

¹⁶² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9.

¹⁶³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Prošnja o pojasnilu".

šoli, da je obolenje na tečaju smatrati kot obolenje pri delu v zadrugi, zato se stroški krijejo iz socialnega fonda, s katerim razpolaga zadruga.¹⁶⁴

Osemindvajsetega marca je Uprava kmetijske šole Lože pri Vipavi prejela od Ministrstva navodila v zvezi z zaključkom 3-mesečnega tečaja za brigadirje. Z ministrstva so naročali, naj organizacija zaključnih izpitov poteka po navodilih, ki jih je šola prejela že v zvezi z zaključkom prvega brigadirskega tečaja 12. decembra 1949. Izpitne komisije naj bodo sestavljene iz 2 do 3 predavateljev. Da se bodo lahko tečajniki pripravili na izpite, naj se redni pouk zaključi 2 do 3 dni pred pričetkom izpitov, predavatelji pa ostanejo na razpolago za pomoč tečajnikom pri ponavljanju snovi. Zaključni izpiti na kmetijski šoli Lože so bili določeni za 14. in 15. april dopoldan, popoldan oziroma zvečer pa naj se priredi zaključek tečaja s kratkim kulturnim programom. Ministrstvo je še poudarilo, da so postavljeni datumi za zaključne izpite dokončni in jih zaradi udeležbe zastopnika z ministrstva na vseh tečajih za brigadirje ni mogoče spreminjati. Tečajnikom, ki so skozi tečaj pokazali največji napredek, se razdelijo knjižne nagrade, ki jih šola prejme od Oddelka za strokovno šolstvo.¹⁶⁵

Oddelek za strokovno šolstvo MK je istega dne na Antona Potočnika naslovil pismo v zvezi s poletno prakso v KDZ. Ministrstvo je namreč ocenilo kot potrebno, da se zaradi nadaljnje izpopolnitve in utrditve znanja, poglobitve v praktično delo predvsem v smeri organizacije dela v KDZ, seznanjanja s problematiko v zvezi s tem ter pomoči na KDZ tako v smislu raznih strokovnih predavanj kot tudi v strokovnem, političnem in kulturno-prosvetnem delu, celotni predavateljski kader po končanem pouku in tečajih obvezno razporedi na krajšo prakso v Kmetijskih delovnih zadrugah, ki je bila v primeru Antona Potočnika določena za obdobje od 1. do 20. maja, in sicer v KDZ Neblo OLO Gorica, ki bo o prihodu praktikanta, namenu bivanja v zadrugi in ostalih navodilih pravočasno obveščena. Ministrstvo je poudarilo pomen delovanja tovariša v navedeni zadrugi, zato je izrazilo željo, da vloži za časa bivanja v njej vse sile in sposobnosti tako, da bo imela tako zadruga kot tudi on sam po končani praksi zelene uspehe, koristi in napredek. Poleg tega je bil tovariš dolžan najkasneje 4 dni po končani praksi dostaviti Ministrstvu poročilo o svojem delu, ki naj bi zajemalo vso problematiko zadruge, pomanjkljivosti, predloge za izboljšanje dela itd. V primeru, da določen datum ne bi bil ustrezen in se tovariš v tem času iz opravičljivih razlogov ne bi mogel udeležiti prakse, mu je bilo naročeno, naj najkasneje do 10. aprila sporoči, kateri termin bi mu bolj ustrezal. Poleg tega je Antonu Potočniku Ministrstvo sporočalo še, da bo v času prakse

¹⁶⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Tečaj brigadirjev".

¹⁶⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9.

prejemal hrano in stanovanje od zadruga brezplačno, prevozne stroške (vlak, avtobus), ki bodo nastali pri prihodu in odhodu z zadruga, pa naj se obračunajo Ministrstvu oz. OBLO-ju.¹⁶⁶ Enako pismo je istega dne prejel Rado Slatinek za obdobje od 1. do 10. junija v KDZ Bukovica.¹⁶⁷

Šola je glede poletne prakse v odgovoru z dne 13. aprila predlagala nekatere spremembe, za razlog pa navedla odsotnost Rada Slatinka, namesto katerega je za prakso predlagala Jožeta Simčiča, ki razporeda ni dobil, in sicer v KDZ Neblo, ki je izrazito vinogradniška zadruga, Toneta Potočnika pa predlagala za KDZ Bukovico, kjer sta bolj razvita poljedelstvo in živinoreja, čas prakse pa je ostal tak, kot ga je določilo ministrstvo.¹⁶⁸

Vinarsko-sadjarska šola Lože pri Vipavi je 18. aprila poslala Oddelku za strokovno šolstvo MK zaključno poročilo. V njem je zabeležila, da se je tečaj začel 10. januarja. Na začetku je bilo vseh brigadirjev 26, med tečajem pa so dva izgubili, saj je eden odšel domov, drugi pa se je ubil¹⁶⁹. Tako je bilo na koncu tečaja 15 poljedelcev in 19 sadjarjev-vinarjev. Študij je potekal po krožkih, in sicer glede na stroko: poljedelci posebej, vinarji posebej. V času tečaja so učenci imeli dve predavanji iz zemljepisa, eno iz zdravstva (o tuberkulozi) in eno o ljudski tehniki. Vseh izostankov od pouka je bilo 80, od tega 12 neopravičenih. Vsak večer se je bralo časopisje, tedensko so se odvijali tudi študijski sestanki, kjer so tečajniki študirali zgodovino KPJ in razne predvolilne govore voditeljev. Urejali so stenski časopis, izdanih je bilo 25 člankov in 8 slik. Precejšnje zanimanje se je pokazalo tudi do leposlovja, kljub pomanjkanju časa se je prebralo 25 knjig. Tečajniki so bili aktivni tudi na kulturno-prosvetnem področju, in sicer so aktivno sodelovali ob 101. obletnici Prešernove smrti z govorom, deklamacijami in pesmimi, z nekaj točkami pa tudi na proslavi za 8. marec. Pripravljali so tudi igro "Sumljiva oseba", vendar so zaradi prevelikih obveznosti in učenja namero opustili. Dvakrat mesečno so bile na šoli tudi filmske prestave. Opravili so vsega skupaj 1364 udarniških ur, od tega 338 ur (brez redne dnevne prakse), pri postavljanju slavolokov in okrasitvi vasi za volitve 120 ur, pri udarniškem rigolanju pri Obdelovalni zadrugi v Ložah pa še 906 ur. Poleg tega so imeli dnevno 2 uri prakse in tedenska dežurstva. Med tečajem so si ogledali kleti in naprave v Vinarski zadrugi v Vipavi, nadalje pa še letala in tehniko škropljenja proti borovemu prelcu na letališču. Priredili so tudi 3-dnevni izlet v

¹⁶⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Poletna praksa v KDZ (tov. Potočnik Anton)".

¹⁶⁷ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Poletna praksa v KDZ (tov. Slatinek Rado)".

¹⁶⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Poletna praksa".

¹⁶⁹ Ne v tem ne v katerem drugem dokumentu ni nobenih dodatnih informacij, ki bi pojasnjevale, kako in kje je do tega prišlo ter kateri učenec je to bil.

Goriška Brda, kjer so si ogledali zadruga, državno posestvo Vipolže, spotoma pa še zadrugo v Bukovici. Vse delo na šoli in zunaj nje je upravljal brigadir, ki se je tedensko menjal, pomagala pa sta mu dva desetarja, vinar in poljedelec. Brigadir je vodil in zastopal razred, bil odgovoren za red in vsakodnevno pri večerni dispoziciji dela poročal o delu razreda. Mladinski aktiv je ves čas sodeloval z vaško mladino. Del članov aktiva je redno hodil na sestanke v vas in se tako seznanjal s situacijo v vasi. Red in disciplina sta bila dobra.¹⁷⁰

Vinarsko-sadjarska šola Lože pri Vipavi je 14. junija pošljala kratko pismo z Odločbo za osebni dodatek za tov. Jožeta Simčiča v prilogi, s prošnjo, da se mu navedeni znesek izplača. Obenem je dostavljala plačilna seznama za junij in julija. Sporočila je še, da se tov. Rado Slatinek nahaja na služenju vojaškega roka.¹⁷¹

Petnajstega junija je Vinarsko-sadjarska šola Lože pri Vipavi poslala Oddelku za strokovno šolstvo MK poročilo o poletni praksi Toneta Potočnika v KDZ Simon Gregorčič Bukovica pri Gorici. Dejavnost zadruga je v poročilu natančno prikazana, navedena pa so tudi zanimiva opažanja. Med 6 najpomembnejšimi problemi, ki jih tovariš v poročilu izpostavlja kot potrebne rešitve, je postavljena na 1. mesto arondacija zemlje. Sicer pa je za časa prakse tov. Potočnik delal z zadružniki v vseh kmetijskih panogah pri tistih delih, ki so značilna za tak čas, tj. pri obrezovanju breskev, spravljanju sena, polnjenju silosov, obdelavi vrtnin, pri delih v vinogradih, deloma pa tudi pri živini in v pisarni.¹⁷²

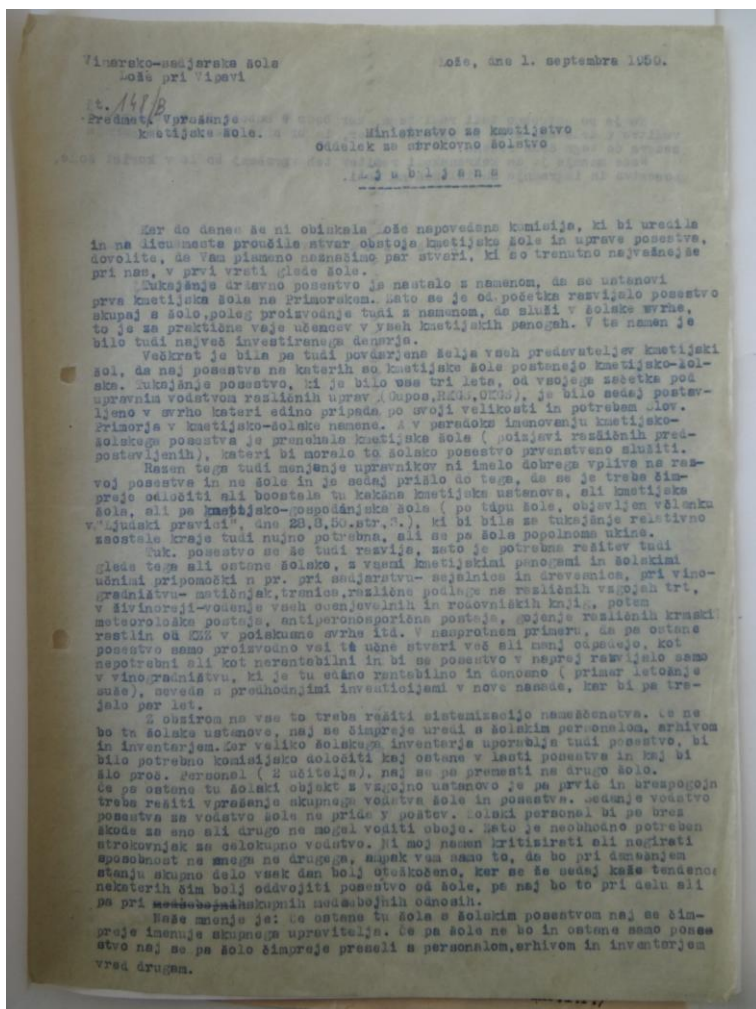
Prvega septembra je šola naslovila na Oddelek za strokovno šolstvo MK precej resno pismo o vprašanju kmetijske šole in ločitvi šole od posestva, v zaključku pa podala svoje mnenje, v katerem je predlagala, naj se, v primeru, da tu ostane šola s posestvom, čim prej imenuje skupnega upravitelja. V primeru, da šole ne bo in bo ostalo samo posestvo, naj se šola skupaj z osebjem, arhivom in inventarjem čim prej preseli drugam.¹⁷³ Iz tega, da je v šolskem letu 1950/51 redna šola ostala ukinjena, kot navaja kronika, pa se na njej ni izvajal niti noben tečaj, bi lahko sklepali, da je pismo izraz kritične točke, na kateri se je znašel nadaljnji obstoj šole.

¹⁷⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Poročilo o tekmovanju".

¹⁷¹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Štev. 141/E".

¹⁷² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Poročilo o poletni praksi v KDZ".

¹⁷³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Vprašanje kmetijske šole".

Slika 10: Pismo ministrstvu z dne 1. 9. 1950.¹⁷⁴

Oddelek za strokovno šolstvo MK je v zvezi s pravilnikom o polaganju strokovnih izpitov za kvalificirane delavce in navodili za izvrševanje 1-letne prakse absolventov kmetijskih šol pozival vse praktikante – absolvente enoletnih kmetijskih šol letnik 1948/49, ki se nahajajo na državnih posestvih in kmetijskih delovnih zadrugah na praksi, da polagajo po končani enoletni praksi praktični izpit za doseg kvalifikacije. Članom KDZ je bilo polaganje praktičnega izpita za doseg kvalifikacije priporočeno, saj bi se s pripravami za praktični izpit izpopolnili v strokovnem znanju in s tem koristili svoji zadruzi in skupnosti. Praktični izpiti naj bi se vršili od 4. do 6. septembra na naslednjih šolah: za živinorejce na živinorejski šoli Šentjurij pri Celju ustno iz predmetov živinoreja z mlekarstvom, zoohigiena, organizacija dela v živinorejskih obratih; za vinarje in sadjarje na Vinarsko-sadjarški šoli Svečina pri Mariboru ustno iz predmetov vinogradništvo s kletarstvom, sadjarstvo, organizacija kmetijske proizvodnje in dela; za poljedelce na Poljedelski šoli Rakičan pri Murski Soboti ustno iz

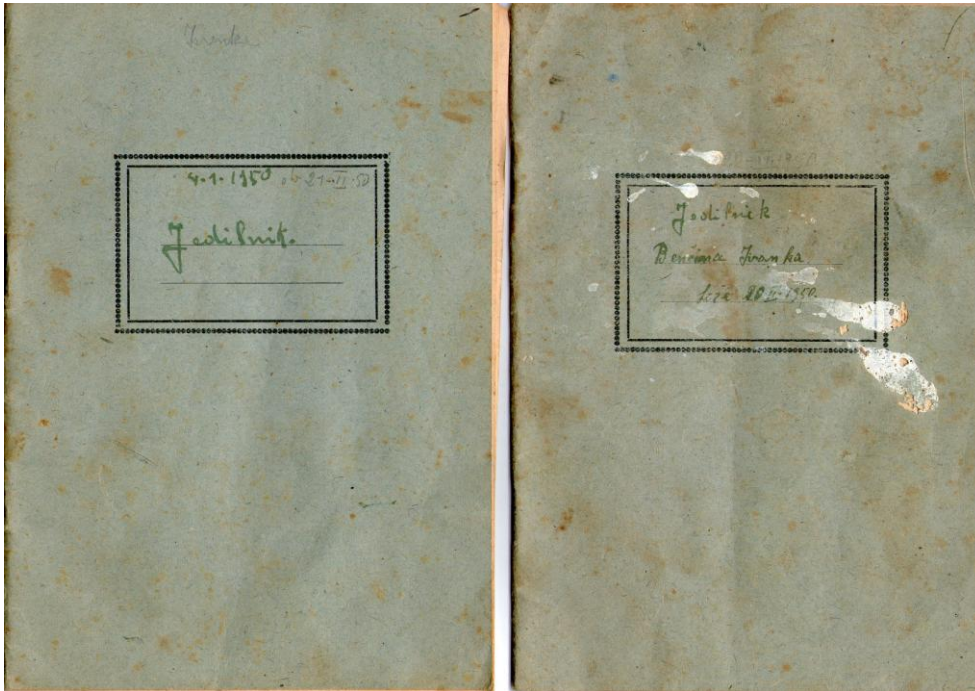
¹⁷⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Vprašanje kmetijske šole".

predmetov splošno poljedelstvo, organizacija proizvodnje in dela, mehanizacija kmetijstva; za vrtnarje na Vrtnarski šoli Medlog pri Celju ustno iz predmetov splošno poljedelstvo, vrtnarstvo, organizacija proizvodnje in dela. Ministrstvo je pozivalo, naj se praktikanti čim prej pisno prijavijo na izpit na tisto šolo, na kateri želijo polagati strokovni izpit, prošnji za opravljanje izpita pa naj priložijo spričevalo o enoletni šoli, strokovno oceno o praktičnem delu od uprave posestva, kjer je učenec opravljal enoletno prakso, ter dnevnik dela.¹⁷⁵

V odgovor na dopis MK z dne 19. septembra je Vinarsko-sadljarska šola Lože pri Vipavi dan kasneje sporočila seznam režijskega osebja, zaposlenega na šoli v tekočem šolskem letu. Spisek je navajal Ivanko Benčina, kuharico, z mesečnimi prejemki 2750 dinarjev, Jožico Vidrih, pomočnico kuharice, z mesečnimi prejemki 2660 dinarjev, in Angelo Nusdorfer, perico, z mesečnimi prejemki 2660 dinarjev. Po koncu tečaja, ki se je zaključil 16. aprila, sta tov. Vidrih in tov. Nusdorfer uredili in počistili šolske prostore. Ves čas sta bili zaposleni izključno na posestvu. Tov. Benčina je ostala kuharica v šolski menzi. Vse tri je plačevalo MK do 1. julija, za mesec julij posestvo, s 1. avgustom pa sta bili tov. Vidrih in tov. Nusdorfer odpuščeni iz službe. Ministrstvo je za te podatke zaprosilo zato, ker je s 1. oktobrom ukinjalo nakazovanje prejemkov za režijsko osebje šolam, kjer je bil za šolsko leto 1950/51 ukinjen redni pouk.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Arhiv hrani dve različici tega razpisa. Razlika med njima je v tem, da je bil tisti, ki je shranjen v p. e. 9, poslan kot priloga pismu z dne 21. aprila 1950 in je navajal, da se bodo izpiti za vinarje in sadjarje za učence iz Primorske oblasti opravljali na Vinarsko-sadljarski šoli Lože pri Vipavi, medtem ko tisti, ki je shranjen v p. e. 8, ta podatek izpušča in navaja samo Vinarsko-sadljarsko šolo Svečina pri Mariboru. Da se izpiti na šoli v Ložah niso izvajali, je razvidno iz odgovora Leopoldu Vončini, ki je v dopisu z dne 3. septembra spraševal po datumu izpitov. Šola mu je že naslednji dan odgovorila, da se zaključni izpiti ne izvajajo v Ložah, ampak samo na šolah, ki so označene na *priloženem* razpisu. Sporočila mu je, da je prvi izpitni rok zamudil, zato naj takoj izpolni pogoje za polaganje izpita in čim prej vloži prošnjo na šolo, iz katere stroke je opravil prakso. Pojasnila je, da je uprava vsem absolventom, za katere je vedela naslov, poslala pravočasno razpis, medtem ko zanj ni nihče vedel, kje je na praksi, zato mu tega razpisa ni mogla poslati. Tako dopis kot odgovor nanj sta shranjena v p. e. 8.

¹⁷⁶ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 8, "Režijsko osebje".

Slika 11: Zvezka z jedilniki, last kuharice Ivanke Benčina.¹⁷⁷

14.11.50 Jedilnik za 53 oseb

Z. kosa in kruh
 K. jespren in kromp. vodici s solati
 V. Minestrone fiavel in pasta

Zajtrk	Kosilo	Vicerja
1.20 klob. korja preja	2.5 kg. jesprena 12. " kromp.	1 kg. pisole 3.5 " fiavel
3.5 kg. muke peku	3 " minskaya mesa 1/2 " soli	1 " m. st. 1/2 " sol
	18 kg. kromp. 2.70 " olja 1 l kisa 20 st. sol.	1 " muke

Slika 12: Primer jedilnika.

¹⁷⁷ Iz osebne zbirke Ivanke Vidrih, roj. Benčina.

7. ŠOLA PO LETU 1950

Kasnejše listine so redke, kot že omenjeno pa tudi poškodovane in nekatere zaradi zbledelega tiska tudi težko berljive. Težko jih je predvsem umestiti v kontekst, ravno zato, ker gre za osamljene primere, med katerimi obstaja daljši časovni zamik. Med tem gradivom so gradbeno dovoljenje, račun veterinarske bolnice Vipava, izpolnjen obrazec o osebju in plačilnem fondu, stavbnem prostoru ter nekateri drugi dokumenti.

Tako je, na primer, ohranjeno pismo Kmetijske šole Lože pri Vipavi z dne 30. maja 1955, naslovljeno na Okrajni zavod za socialno zavarovanje, v katerem je šola na podlagi uredbe o plačevanju socialnega prispevka za sezonske delavce z dne 4. maja sporočala, da ima zaposlenih 10 sezonskih delavcev, za katere bo skupni plačilni fond znašal približno 540000 dinarjev. Okrajni zavod za socialno zavarovanje je še obveščala, da bo po končanem sezonskem delu pripravila natančen obračun plač in od razlike, ki bi nastala, plačala socialni prispevek.¹⁷⁸

V precej poškodovanem dokumentu z dne 13. aprila 1960 upravnik internata šole ing. Drago Praintz na Oddelek za družbene službe OLO Gorica sporoča, da šola nujno rabi opremo vsaj za 20 ljudi, saj bosta v novem šolskem letu na šoli dva razreda s skupaj 40 do 50 učenci, internat pa ima opreme le za 25 ljudi. Sledi seznam, ki našteva postelje, mreže, žimnice, blazine, prevleke za blazine, rjuhe, odeje, omare in kolo. Na dnu pisma upravnik dodaja, da v predračunu za leto 1960 ta vsota ni bila predvidena, ker je sprememba nastala naknadno po posvetovanju ravnateljev kmetijskih šol v Mariboru.¹⁷⁹

Arhiv hrani tudi pismo, namenjeno vsem učencem na obvezni polletni praksi, Kmetijskemu obratu Lože in Kmetijskemu kombinatu Nova Gorica-Šempeter, ki je 1. julija 1961 obveščalo vse učence na obvezni praksi, da imajo pravico vpisa v 2. letnik za šolsko leto 1961/62. Pogoji za vpis so bili predložitev spričevala 1. letnika in ocene obrata, kjer je učenec na praksi, pri kateri se upoštevata spretnost in disciplina pri delu, dnevnik prakse s podpisom delovodje oziroma pokrovitelja prakse in vpisnino v višini 1000 dinarjev. Čas vpisa je bil od 1. do 10. julija.¹⁸⁰

Kot navaja Janko Vehovar v svojem članku, je bil vpis učencev premajhen, zato je bila šola leta 1961 ukinjena. Tudi sicer je takrat kmetijstvo preživljalo krizo, kmečka mladina ni

¹⁷⁸ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 10, "Sezonski delavci".

¹⁷⁹ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 10, "Obrazci in obrazložitev".

¹⁸⁰ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 10, "Vpisi v II. letnik šol. I. 1961/62".

več videla prave prihodnosti v tej dejavnosti. Poleg tega navaja Janko Vehovar kot vzrok za prekinitve šolske dejavnosti v Ložah pri Vipavi tudi neprivlačnost bivalnih prostorov in oddaljenost šole od večjih centrov. Slednje je motilo predvsem učni kader, ki je bil primoran stanovati v gradu in deliti neudobnost bivanja z učenci, saj avtomobili takrat še niso bili v zasebni lasti. Učenci, ki so se vpisali za šolsko leto 1961/62, so bili napoteni na kmetijsko šolo Grm, kamor je bil prenesen tudi šolski arhiv.

Kot še navaja Janko Vehovar, je v vseh petnajstih letih kmetijskega in gospodinjkega izobraževanja na gradu v Ložah šolanje končalo nad 400 slušateljev, in sicer:

- enoletno ali dvoletno kmetijsko šolo 203 učenci,
- enoletno gospodinjstvo šolo 34 učenk,
- trimesečne brigadirske tečaje 68 tečajnikov,
- trimesečne gospodinjke tečaje 84 tečajnic in
- kmetijski tečaj za osnovnošolske učitelje 14 tečajnikov.

Večina tečajnikov se je vrnila na svoje domove ali odšla na različna delovna mesta, absolventi kmetijske šole pa so se odločili za različna pota: tretjina se jih je vrnila na svoje kmetije, tretjina je nadaljevala šolanje na srednjih kmetijskih ali sorodnih šolah, tretjina pa je odšla v druge poklice. Okrog 20 absolventov, ki so nadaljevali šolanje, je pridobilo agronomsko ali sorodno fakultetno izobrazbo. Na podlagi vseh navedenih podatkov bi se lahko strinjali z Jankom Vehovarjem, ki svoj prispevek zaključuje z ugotovitvijo, da je Kmetijska šola v Ložah pri Vipavi veliko prispevala k izobraževanju kmečke mladine na Primorskem.¹⁸¹

¹⁸¹ Vehovar, "Kmetijsko in gospodinjstvo šolstvo", 29–30.

8. POVZETEK

Grad Lože je nastal že v 12. stoletju v času grofov Bogenskih. V 17. stoletju je bil pod Janezom Filipom Cobenzlom prenovljen, v svoji novoveški podobi pa se je ohranil vse do danes. V 19. stoletju je grad prešel na rodbino Mayer in v njeni lasti ostal do konca druge svetovne vojne, ko je prišlo do ustanovitve kmetijske šole. Šolska dejavnost na gradu je potekala med leti 1946 in 1961 v obliki gospodinjskih tečajev, Vinarsko-sadjarske šole in različnih brigadirskih tečajev. Kljub raznim organizacijskim težavam in splošnemu pomanjkanju takoj po vojni ter deloma pomanjkljivo izobraženemu strokovnemu kadru je v petnajstletnem obdobju obstoja šole te programe uspešno zaključilo več kot 400 slušateljev, zato je mogoče reči, da je šola v Ložah odigrala pomembno vlogo pri izobraževanju kmečke mladine in s tem prispevala k napredku kmetijstva na Primorskem.

9. VIRI IN LITERATURA

9.1 VIRI

- "Goriške vesti", *Učiteljski tovariš*, 1910, 5.
<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VO6J4YRW> (Dostop: april 2014)
- PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, 1946–1963, p. e. 1–11.

9.2 LITERATURA

- Milenković, Marija. "Ana Mayer-Kansky (1895–1962): prva doktorica znanosti na slovenski univerzi in ena prvih slovenskih znanstvenic na področju naravoslovja.", V: *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*, ur. Alenka Šelih et al., 303–307. Ljubljana: TUMA: SAZU, 2007.
- Pilon, Venio. *Na robu*. 2. izdaja. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.
- Rodman, Magda. "Mayerjevi iz Lož." *Vipavski glas*, december 2000.
- Sapač, Igor. *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji. Zgornja Vipavska dolina*. Ljubljana: Viharnik, 2008.
- Seražin, Helena. "Lože pri Vipavi – grad ali vila?" V: *Goriški letnik: zbornik Goriškega muzeja*, 71–103. Nova Gorica: Goriški muzej, 1993.
- Seražin, Helena, ur. *Upravna enota Ajdovščina: občini Ajdovščina in Vipava*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.
- Vehovar, Janko. "Kmetijsko in gospodinjsko šolstvo v Ložah 1946–61." *Vipavski glas*, julij 2000.

9.3 SLIKOVNO GRADIVO

- PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, 3, 5, 6, 9, 11.
- Valvasor – grad Lože. http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Valvasor_-_Grad_Lo%C5%BEE.jpg (Dostop: april 2014).
- Zvezka z jedilniki iz osebne zbirke Ivanke Vidrih, roj. Benčina.

10. SEZNAM PRILOG

Priloga 1: UČENKE KMETIJSKO GOSPODINJSKEGA TEČAJA¹⁸²

Seznam učenk kmetijsko gospodinjskega tečaja v Ložah navaja naslednje gojenke:

- Adamič Sonja, roj. 21. 10. 1928 v Gradišču št. 76, bivajoča tam
- Bele Marija, roj. 31. 5. 1925 v Šempasu št. 135, bivajoča tam
- Bizjak Valica, roj. 2. 6. 1922 v Čezsoči št. 121, bivajoča tam
- Ciglič Sonja, roj. 27. 2. 1927 v Števerjanu št. 95, bivajoča tam
- Dodič Danica, roj. 15. 5. 1921 v Orehovem št. 20, bivajoča tam
- Domevšček Danila, roj. 30. 8. 1926 v Breginju št. 6, bivajoča tam
- Ferfolja Alma, roj. 10. 3. 1929 na Vojščici št. 47, bivajoča tam
- Gec Marta, roj. 9. 8. 1928 v Skopem št. 40, bivajoča tam
- Ivančič Andreja, roj. 22. 11. 1926 v Čezsoči št. 72, bivajoča tam
- Ivančič Marija, roj. 1. 12. 1923 v Čezsoči št. 6, bivajoča tam
- Jamšek Jožefa, roj. 16. 11. 1925 v Gornji Branici, bivajoča tam
- Kavčič Slava, roj. 14. 12. 1925 v Lipi št. 30
- Kenda Doroteja, roj. 4. 2. 1923 v Čezsoči št. 38, bivajoča tam
- Kjuder Roža, roj. 29. 8. 1922, Kazlje št. 16, bivajoča tam
- Koritnik Malka, roj. 16. 2. 1924 v Ložicah, bivajoča tam
- Krapež Marija, roj. 2. 12. 1920 v Otlici, bivajoča tam
- Marinič Danila, roj. 18. 2. 1929 v Šlovrencu št. 52, bivajoča tam
- Maršičič Antonija, roj. 27. 9. 1924 v Bregu št. 24, bivajoča tam
- Maroš Ivica, roj. 12. 9. 1927 v Števerjanu št. 117, bivajoča tam
- Maver Svetlana, roj. 22. 10. 1926 v Kočah, bivajoča v Dolenji vasi
- Miklavčič Justina, roj. 20. 3. 1924 v Studenem 39, bivajoča istotam
- Mišigoj Armida, roj. 13. 4. 1925 v Šlovrencu, bivajoča istotam
- Nabergoj Vida, roj. 27. 5. 1925 v Ložah, bivajoča na Razdrtem št. 41
- Orel Marija, roj. 17. 2. 1924, Kazlje št. 23, bivajoča istotam
- Rijavec Ida, roj. 1. 1. 1925 v Trnovem pri Gorici št. 65
- Saksida Anica, roj. 26. 7. 1923 v Zaloščah
- Šturm Anica, roj. 21. 8. 1928 v Smasteh št. 35, biva istotam

¹⁸² PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 1, "Seznam učenk kmetijsko gospodinjskega tečaja v Ložah".

- Šuligoj Ljubica, roj. 1. 2. 1926 v Čepovanu
- Vodopivec Darinka, roj. 21. 2. 1926 v Čepovanu
- Zaletel Sadrina, roj. 14. 2. 1928 v Hruševlju št. 12, bivajoča istotam
- Žejn Milka, roj. 6. 6. 1929 v Malem Ubeljskem št. 16
- Žežlina Marija, roj. 21. 5. 1927 v Skopem št. 46

Priloga 2: RAZPORED ABSOLVENTOV NA ENOLETNO PRAKSO¹⁸³

Seznam absolventov kmetijske šole Lože pri Vipavi navaja priimek in ime kandidata ter podatek o tem, kam je bil le-ta dodeljen na enoletno prakso:

- Bizjak Štefka: Oblastnemu ljudskemu odboru Postojna za drž. posestva na Primorskem – Rožna dolina
- Čibej Vinko: Oblastnemu ljudskemu odboru Postojna za državna posestva na Primorskem – Ozeljan
- Čibej Marjo: Oblastnemu ljudskemu odboru Postojna za državna posestva na Primorskem – Lože
- Bremše Zofka: Uprava drž. posestva Marenberg
- Godnič Karlo: se vrne domov
- Gantar Ivan: Direkcija drž. posestva Kočevje
- Golanda Marjan: Oblastni ljudski odbor Postojna
- Hladnik Cilka: Oblastni ljudski odbor Postojna za državno posestvo Rožna dolina
- Kadunc Anica: Uprava drž. posestva Št. Jurij pri Celju
- Kac Krista: Uprava drž. posestva Podlehnik pri Ptuju
- Kukovič Mirko: KOZ
- Lozej Viktor: Kmetijski tehnikum Maribor
- Mastnak Jožica: Uprava državnega posestva Marenberg
- Muha Stanko: Obl. LO Postojna za drž. posestvo Lože
- Nusdorfer Jožica: KOZ
- Nusdorfer Viktor: Rep. uprava šolskega posestva Maribor
- Ogrin Marjan: Okrajni zvezi kmetijskih zadrug Sežana
- Pahor Anton: Uprava drž. posestva Plač pri Mariboru
- Peternelj Janko: Kmetijski tehnikum
- Predovnik Vera: Uprava drž. posestva Grm pri Novem mestu

¹⁸³ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 3, "Razpored absolventov kmetijske šole Lože – Vipava".

- Semenič Lojze: Kmetijski tehnikum Maribor
- Sever Medard: Okrajna zveza kmetijskih zadrug Nova Gorica
- Skočir Jože: KOZ
- Šček Marjan: Obl. LO Postojna za drž. posestvo Vipolže
- Škarabot Branko: Obl. LO Postojna za drž. posestvo Ozeljan
- Šušteršič Malka: Uprava drž. posestva Podlehnik
- Trobec Ernest: Obl. LO Postojna za drž. posestvo Ozeljan
- Trobec Lucijan: Obl. LO Postojna za drž. posestvo Lože
- Turk Duša: Rep. upravi šol. posestev Maribor
- Turk Zora: Okrajna zveza kmetijskih zadrug Ilirska Bistrica
- Ukmar Jože: Obl. LO Postojna za drž. posestvo Ozeljan
- Vičič Franc: Vinarska klet Ptuj
- Vidrih Fortunat: Obl. LO Postojna za drž. posestvo Ozeljan
- Vidrih Zora: KOZ
- Volk Tone: Rep. uprava šolskega posestva Maribor
- Vončina Leopold: Uprava drž. posestva Poljče – Podvin
- Vučajnk Marija: Rep. uprava šolskega posestva Maribor

Priloga 3: UDELEŽENCI PRVEGA BRIGADIRSKEGA TEČAJA¹⁸⁴

Seznam vseh tečajnikov, ki so se tečaja udeležili, je naslednji:

- iz OZKZ Kamnik: Galjot Janez, Dežman Jože, Trdina Antonija, Tomažič Cilka, Bergant Anton (prispel naknadno);
- iz OZKZ Gorica: Krstančič Darko, Furlan Danijel (roj. 1927, nam. Dodrič Eduarda – na normirskem tečaju), Kodrmac Alojz, Rijavec Viktor, Humer Franc;
- iz OZKZ Postojna: Švigelj Slavo, Anzeljc Franc, Bombač Stanislav;
- iz OZKZ Ilirska Bistrica: Mahne Viktor;
- iz OZKZ Sežana: Bernetič Zdravko, Purger Peter, Kozlovič Peter, Škargat Ivan, Gec Karmela (prispela naknadno);
- iz OZKZ Ljutomer: Jureš Cirila (prispela naknadno)

¹⁸⁴ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 7. Pri pripravi seznama sem upoštevala vse dopolnitve k "Seznamu sprejetih tečajnikov" do 24. septembra: izločila sem tečajnike, katerih imena niso bila obkljukana, dodala pa imena tistih, ki so prispeli naknadno, v oklepajih pa navedla razne podatke, ki so razvidni iz kasnejših dopisov šole Oddelku za strokovno šolstvo MK.

Priloga 4: UDELEŽENCI VINARSKO-SADJARSKEGA IN POLJEDELSKEGA TEČAJA ZA BRIGADIRJE¹⁸⁵

Seznam tečajnikov, sprejetih na vinarsko sadjarski tečaj za brigadirje, ki naj bi se na Vinarsko sadjarski šoli v Ložah pri Vipavi začel izvajati 10. januarja, je navajal naslednje prijavitelje:

- Kristančič Mirko – KOZ Medana – OLO Gorica – roj. 1926 – KP
- Korenjak Bruno – KOZ Kozana – OLO Gorica – roj. 1932
- Colja Ronan – KOZ Rihenberg (danes Branik) – OLO Gorica – roj. 1932
- Čiglič Franc – KOZ Podsabotin – OLO Gorica – roj. 1928
- Bajt Klara – KOZ Lig – OLO Gorica – roj. 1934
- Šviligoj Anton – KOZ Šmartno – OLO Gorica – roj. 1924
- Božič Avgust – KOZ Ozeljan – OLO Gorica – roj. 1902
- Domenis Milan – KOZ Neblo – OLO Gorica – roj. 1926
- Markovič Anton – KOZ Dobrovo – OLO Gorica – roj. 1907
- Gregorič Jožef – KOZ Vogrsko – OLO Gorica – roj. 1931
- Cah Benjamin – KOZ Črni kal – OLO Sežana – roj. 1922
- Maršič Anton – ZE Trebeše – OLO Sežana – roj. 1897
- Kocjančič Čelastin – KOZ Truške – OLO Sežana – roj. 1910 – KP
- Ogrin Benedikt – KOZ Loka – OLO Sežana – roj. 1914
- Brez Imena – KOZ Šmartno – OLO Gorica – roj. 1925 – sekret. LMS
- Zadelj Marija – KLO Podbeže – OLO Ilirska Bistrica – roj. 1933
- Družina Ernest – KOZ Kozjane – OLO Ilirska Bistrica
- Šušterčič Polda – KOZ Ostrožno Brdo – OLO Ilirska Bistrica – roj. 1931
- Sedmak Franc – KOZ Planina – OLO Gorica – roj. 1928

Seznam tečajnikov, sprejetih na tečaj za poljedelske brigadirje, ki naj bi se prav tako začel izvajati na Vinarsko sadjarski šoli Lože z 10. januarjem, pa je navajal naslednje osebe:

- Lapajna Ivan – KOZ Ponikve – okraj Tolmin – roj. 1915 – KP
- Prek Ignac – ZE Ledine – okraj Idrija – roj. 1931
- Sautič Albert – KOZ Zabavlje – okraj Sežana – roj. 1914 – KP

¹⁸⁵ PANG 258, Kmetijske šole v Ložah, p. e. 9, "Seznam tečajnikov sprejetih na vinarsko sadjarski tečaj za brigadirje, ki se vrši na vinarsko sadjarski šoli v Ložah pri Vipavi od 10. I. 1950" in "Seznam sprejetih tečajnikov za tečaj za poljedelske brigadirje, ki se prične 10. I. 1950. na vin—sadjarski šoli v Ložah pri Vipavi".

- Kocjančič Stanko – KOZ Truške – okraj Sežana – roj. 1908 – KP
- Sautič Vitko – KOZ Zabavlje – okraj Sežana – roj. 1921 – KP
- Lozej Henrik – KOZ Ivanji grad – okraj Sežana – roj. 1922
- Stepančič Marjan – KOZ Komen – okraj Sežana – roj. 1932
- Čepak Benedik – KOZ Rižana – okraj Sežana – roj. 1914 – KP
- Abram Anton – KOZ Vrh polje – okraj Sežana – roj. 1924 – KP
- Čargo Izidor – KOZ Banjšice – okraj Gorica – roj. 1926
- Humar Alojz – KOZ Ravne-Bate – okraj Gorica – roj. 1926
- Pahor Ciril – KOZ Hudi log – okraj Gorica – roj. 1900 – KP
- Podobnik Tončka – zaposlena doma Vrsnik št. 14 – KLO Ledine – roj. 1932
- Šemrl Anton – zaposlen doma pred Griža št. 2 – OLO Idrija – roj. 1917
- Lampe Ludvik – zaposlen doma v Zadlogu št. 5 – okraj Idrija – roj. 1921
- Strle Matija – KOZ Markovec – OLO Postojna – roj. 1894 – KP
- Vidmar Anton – KOZ Dolenja vas – OLO Postojna – roj. 1933
- Vidrih Janez – KOZ Cerknica – OLO Postojna – roj. 1931 – KP
- Čuček Jakob – KZ Dolna Košana – OLO Postojna – roj. 1911
- Ivančič Miroslav – Čezsoča – Tolmin – roj. 1919 – KP
- Tomažič Jože – Kozjane – Bistrica – roj. 1930

Priloga 5: INTERVJU Z G. VIKTORJEM NUSDORFERJEM

Intervju je bil narejen v narečju in je tudi v transkripciji sem se skušala temu čim bolj približati. Posebej poudarjene besede sem zapisala z velikimi tiskanimi črkami. Pogovor je potekal precej spontano in sproščeno, zato je prišlo do nekaj večjih digresij, za katere sem se odločila, da jih bom izpustila. Poleg tega izpuščam tudi nekatere dele, ki so izrazito osebne narave in se mi jih zato ni zdelo primerno zabeležiti. Tovrstne izpustitve so označene s tremi pikami znotraj oglatega oklepaja, takole: [...].

V: Zdej ... u arhivi sm vidla, da ste bli na šuli lejta 1948/49, nje, in pwo ste šli na prakso. Km ste pa šli na prakso?

O: Aaam ... Ne, ne na prakso, sm šow na sredno kmetijsko pwole.

V: Aha! Km pa?

O: U Maribor.

V: Maribor ...

O: Ja.

V: Mhm.

O: U Maribor sm, tm sm štjr leta, pwole sm biw enu letu doma in sm rjk, de n grjm nikamr več, in pwo je pršu tle, en, gozdarstvu študjrow, tle, en znanc, in me j prepričow, nej grjm še, sm pwo še šow na agronomijo u Lublano.

V: Kok cajta j pa tisto trajalo še?

O: Tist j pa trajalo wd štiriinpjdsjt do šjstdsjt. Šjst let.

V: Aha.

O: Ja.

V: In kje ste bivali ta cajt? K ste prawli, da ste bli tud pr Ani Mayer, nje?

O: JA! Ja ... Sm prvu, prvu sm pršu h tej Ani Mayer, eee, prašt z stanovajne, kr mi smo bli, sej smo poznali, smo bli stari prijatli. In, ee ... pwo bi dobiw tm stanovajne, in, eee ... K sm mew pa eno drugo priliko, n vem, sm mew srjčo, k je biw pa prow tist gozdar, k me j prepričow, k j tud wn j študjru gozdarstvo, d nej ... nej grjm štjrt ... Sm u eni vili biw ... tm ... Zrinjskega 15, wd svjtga Jwžfa cjrke mal gwor. In zadnič smo vnukinjo pelali, k se bo na oblikowno upisla, je slikala, sm rjk: "Glej, (ime), vidš, tle sm stanovaw."

V: Aha ...

O: K j bla ena vila tm ... ee ... če se grj po Poljanski, djsnu do gwor Zrinjskega ... Crjku svjtga Jwžfa, tista, k j mal ... turn tak bel ... Ja, ja, ja, tm j porodnišnca, tkrt, k sm biw js, j bla porodnišnca, tm blizu. Ja, ja. [...] In pwo, pwo sm šow pa u kolegij, tm u akademski, tu je blu pa tm zadza gospodarskim razstaviščem ...

V: ... tm, kmr j še zdej.

O: Ja, k je še. Kej so še študentje nwotr?

V: Ja, ja, so še, ja.

O: Kr tist je blo najprej še wd teološke, nje? Če se n mwtm ...

V: N vem, n vem ...

O: Ja, tist je blo wd teološke, če se js prow spownm.

V: Ja, tm so še, ja ...

O: K zdej je festivalna dvorana tud nwotr ...

V: Ja, tudi, na eno stran, na eno je dom, ja.

O: Tm smo bli.

V: Mhm ...

O: In še tu, z ... tu povem z ... kot tak ... utrink: Se spownim, k je prš tud Luis Armstrong, kje so leta ... u Lublano. Jeeej, kej je blu, da bi vi vidla. Ni blu ustopnc, eni bi šli,

policija razdražna, sam ... policijo so zafrkavli, vsi, tm kr so bli študentje, so bli razni izgredi ... nje ... in nval, nje, de bo ... ni, ni blu kart. Pwo j še zamudu ene dvej uri in tku ... Tku mi je ostalu u spominu wd tega Luisa Armstronga.

V: In kje j pej biw, kje j nstopow?

O: Uuu ... razstavišču, gospodarskem.

V: Ma je že blu gospodarsku tkrt?

O: Ja, ja, j blu že. Men se ... Js se spownim, k j štjriinpjtdsjtga leta, prvič, če se n mwtm, devetnajstu štiriinpjdst so prvič wdprli razstavišče. Al je biw vinski sejm prvič? Ne, vinski sejm je biw prvič! Štjriinpjdst. Razstavišče pa, nje me držit z bsejdo, nvjm kdaj, kdaj so točno zčjli ... Sam tkrt j blu razstavišče, vejw, da j biw. D j tm nstopow. In še mwj kolega, sej j še žiw, z Lokawca, k j biw zunej, nje, so vsacga kr preteпали, k je šow, so bli nsilni, študentje so bli nsilni, nvjm, zkej, so tjli it nwtr. Js sm biw nwtr, slučajnu, u domu, nje, eee, in so usje krčali in ...

V: Vi niste šow na koncert?

O: Nje, nejw šow, nje ... Nejw šow. U kino sm rd šow js učasih! U kino sm rd šow. Js se spownim še, k so bli še filmi, em, tega, Fernandla, če se spownste, če ste gljldli kšnega, eeej smeha! Komediya, ja, komedijant. Tu j, kej, televizja je bla kumej ... se j zčjla razvijt. Alpa še niti ne. In pwo, k je blu, kino je bla zabava. In tu j biw totaln humorist, d u dvorani, se spownim, tu sm dwostkrt pravu ... Ku se j pojavu n platni, j že biw smjh. Se j cejla dvorana smejala, prej k se j kej, prej k j kej zinu, se j cjla dvorana smejala. In zdey nej več takih komedij. Ja ... Tku j blu. No, in pwo sm ... Če vas zanima pwo tu nprej ... In pwo sm šow eno, eno letu sm biw u Šmpjtru, sm biw tm u kmetijski zadrugi, in wd tm sm šow pwo pa na Fruktal in sm usje do penzije biw na Fruktali. Tm sm razna, raznorazna delovna mesta opravlu. Tu, bi bla, mwoja kariera.

V: Viktor Nusdorfer, k je pa delow od ljta štjriinpjdst na šuli, je biw pa vaš wače, al ...?

O: Ne ... Ni delow ...

V: Je biw inštruktor al ...

O: Ja! Ne, ni delow. Ki ste tu dobili?

V: Tu je ... Tu piše u arhivi. Tu piše ... ja.

O: Wan je biw bistr, sam ... Nimm prow lejpjeh spominow wd njega, sej me učasih hčjre vprašjo.

V: Aha.

O: Nimm prow ljpjeh spominow. In, ee, je biw brihtn. In so mejli ene tečaje, k tkrt so mejli, so bli kolhozi, za kolhoze, sej ste se učili ...

V: Ja, ja ...

O: Nje ... So bli, u tej hiši j blu celu, kukr ste vi zdej, j blu uprava nekej cajta, nje ... ee, tega, ee eem, kmetijsko obdelovalne zadruga so rjekli tkrt. In so z ene take preddelavce je biw tečaj, ja. Je biw.

V: In, ee, kaj je wan v povezavi z vami biw ...

O: Viktor Nusdorfer je biw tata, ja ...

V: Aaa, ja, pwo sm prow sklepala, ja.

O: Ja, ja, prow, prow, ja.

[...]

V: Am, kej pa ... eee ... še dvej, še dvej imeni s priimkom Nusdorfer, Jožica in Angela. Tudi kej v povezavi z vami?

O: Ja, ja. Angela j bla žena od mwojga strica, k je padu u partizanih. Wn je tw tik pred osvoboditvijo, februarja enkrat, je padu, u partizanih, in tu j bla njegova žena. Tku de sin, edini, k ga je jmu, zdej živijo n Kwprskem. Sej wna je umrla, sin niti ni poznaw očjta. Angela bi bla žena wd mwojga strica ... in Jožica tud je, j bla nejki cajta delowka, nejki cajta tudi u šuli je bla, je bla pa s Slapa doma, tud ... Ne! Je bla s Planine in je stanovala u tej hiši, ku ste zdej vi.

V: A res?

O: Ja.

V: Aha.

O: Ja. Lohku ... nje ... Al sm ... ne, popravljam. U tisti ku Fajdiga. Tlje ... prej. Bel na začjtki. Tm je biw Pangrc. En se j pisu Pangrc. Jožica ... mislm, d so bli tlje, ja. Tu je bla ta Jožica. Sej zdej je, najbrž je n Kwprskem, je še živa. Je starejša.

V: Ja, k za Jožica, je na sezname z šulo tkrt ku ste vi na sezname ...

O: Ja, najbrž de j bla. Najbrž de ... Ki ste dobili te podatke?

V: U arhivu.

O: U arhivu, ja, ja, ja.

V: Je seznam, 37 imen, in je ...

O: Ja, ja, ja, sej je bla tkrt, je bla. Sej ... j bla, Jožica, ja. Lušna punca j bla. In mislm d so bli u tej hiši. Uuu ... u uni je biw Pangrc tm s Planine, u tej so bli tud s Planine. Pwo se j na Slap poročila in s Slapa pwo šla. J šla, na Kwprsko. Kolkr se spownim ... Tu j blo ... Z useh vetrov smo bli, in tudi različne starosti. Tu je bla povojna generacija ... in so ble različne starosti.

V: Ja, sej je videt, po letnikih, ja.

O: Ja, po letnikih, ja.

V: K tm so ponvadi, so u teh dokumentih, letnice rojstva, nje.

O: Ja.

V: Ma samo letnice. In pwo j rejs različno, od tisoč devetstu ... do nvemkdaj, zelu veliki, tku, razlike.

O: Js sm šow na kmetijsko devjtinštjrdest in so bli ... – Ne, u drugm razrjdu, ne u našm. – So bli, ee, od, js k sm biw, recimo, med normalna starost petnajst, do, edn celo, en Korwošč, s Korwške, je biw en, ee, trideset let str. In tu so bli še tudi, ee, še u mwojm razrjdu so bli, k so bli u nemški vojski, k so bli še, nje, nemški vojaki, so bli. Dva se spownim, sta bla u razrjdu, tri. Tu so ble, tista, povojna generacija, k se rječe.

V: Sploh za une tečaje, pwo, k so bli, so res velike razlike, nje.

O: Ja, ja, velike razlike. Nje, ns so smatrlj, še tu bi rjku, mogwče za vs mlade j tu bel interesantnu, ku de smo pršli, ee, z enih nerazvitih, gospodarsko nerazvitih ... de nismo obvladali slovenščine, ma ... mal slabši smo, svejde, slovnico smo mal slabši ...

V: Ja, ja, tu sm brala, ja, je pisalo, je zapisano ...

O: Ja ... samu, pwo sm pa reku, nje, js NE zagovarjm, recimo, italijanske okup... ne okupacije, smo bli uradno prklučeni. Ne zagovarjm! Samu! Gospodarsko smo bli razvitejši ku je blu, ostali del Slovenije. Tu, tu zmjrm pravim. NARODNOSTNO so zatirali, tu pa ja. EDINA, tu, usput, nje, bi reku, EDINA ASFALTIRANA CESTA – zdej, če uzammo današno Slovenijo – ku je bla sedminštjrdsjt let, eee, leta sedminštjrdsjt Slovenija prklučena, ee, Primorska prklučena Sloveniji, je bla: Postojna–Reka, Postojna–Trst, Postojna–Gorica. U ostalih predelih Slovenije so mel pa samo Lublana–Bled. Tu je biw EDINI ASFALTIRAN tkrt. Elektrificirana proga je bla Postojna–, mislm, Trst sigurnu, mislm de tut Postojna–Reka. Tm niso vedli, kej j elektrifikacija prow. Pwo so nm tle šlogali, tm – oprostite, da uporabim ta izraz – ku, kr sm s kmetijstvm se pečaw, eee, vinogradi na žico, nje, na drat, po domače, nje – tm, tm neso vedli, kej je tu. Mi smo meli doma na drat trte, nje. Čm rječt: ns so mel ku de smo pršli, eni, ne vem, z Afrike. Ja, zaostali. Al po traktorjih! Traktorji, usaka večja vas je mela traktor tkrt, nje, prd vojno! In tm neso vedli, kej j traktor.

V: In kej so pej meli, če neso meli dratow? Samo palce al ...?

O: Samo palce! Paladiče, ku mi rječmo, sam trta – čok – trta – čok. In rojstvo, tu neso wani krivi, pa ... wani ma prbližno rodijo trte, no, k se mal na tu spoznam, tm, več ku stu procentu mjn, nje, so mel na hektar pridelka, več ku stu procentu. Vina so bla kvalitetna, zaradi tega, k so bel aromatična ku primorska. Posjbnu, če imjo dovol, ee, čez poletje, dovol sonca, so vina aromatična bel. Tu pa zahteva vlažne, mislm, ee, jutrnje rwose, in twopli dnevi,

nje. Prns pa n pride niti rwose, nje, n pride. Tku so aromatična vina, sej jabuka tudi, nje, so, so tud znane. Tu lih mimgredjə , tu nima nč veze ... [...] Če je še, kar vas zanima, mislm, v zvezi s tem, kr ...

V: Kej pa, eeem, tku piše tm v tisti kroniki, k sm jo najdla u arhivi, de so bli še nemški ujetniki tle do leta sedminštjrdesjt.

O: Ja ... Ja, točnu, tu drži. Sjdmnštjrdesjtga so bli nemški ujetniki u Vipavi u tej, eee, u južni kasarni, se spomnim, in so hudili delt. Zjutrej so h kmetom prpelali ... Tu je blo h kmetm, tud h nm, so pršla, po dva. So kr, eem, tkrt smo rekli še partizani, jih je prpelow, pwo so kr tekli, kjr so bli dan prej, k so meli za jest in za pit in usega, kar so ... usaj pr nas. In gwor je blu pa državnu posestvu – tkrt so bla ta državna posestva, socialistična, ku so rjekli – in so tudi delali. So tud hodili. Kmetijska dela, raznorazna. So jim dal jest in pit. Tu, vrjetnu, de u kasarni, k jo jih meli, je blu bel švoh, tku si js mislim. Pa h nam vem, de sta dva hodila ... Turšco so tle pljeli, in so turšco, so metal vn in pustili plevel, nejso poznali, pwo jim je en povedow, nje. In pwo se spownim tud u Vipavi, nje, tm h našim enim znancm, še dowh let so hodili tisti, par ujetnikow, na obisk, ta okrwgla hiša, ku je u Vipavi, sej veste, prej ku se grj čez Vipavo ...

V: Aaa, ja. Ja, ja.

O: No, tm so naši znanci. Tm vem, de so ... So zmjrm z marcedezom se prpelali na obisk, mi smo bli pa siromaki. Usega manjkalu, sej vemo, po wjski, usega manjkalu. N vem, od nas starih, mi vemo, drugi n vem, če vejo: prvič, k so wdprli mejo z Italjo, so pokupli mjetle, naši. U Gorici. In so z mjetlami šli. Glawnikow, recimo, glawnikow se nej dobilu, so mel aluminjaste, se spownim, nažagane ... Glawnikow se nej dobilu, nje, je blu ... pomanjkanje, nje. Enkrt je zmanjku pralni prašk, enkrt kava, nje ... Se nej dobilu. Sej, tu, nš sistem – tu nima nč zveze z vašo diplomo – nš sistem, ta, ku je, tu ni ... Tu prawjo kapitalistični, ma tu, sej veste, tu je primitiwni, bi js rjku, kapitalizem devetnajzga stoletja, ku je blu u Angliji. Izkoriščevalnu. Tu ni, tu ni zapadni kapitalizem. Tu j, tu j anarhija, n vem, ku bi rjku. Ja ... Ma ima pa usaj eno prednost: dobrine se dobijo, nje. Dobrine, trgovina ... Včasih se nej dobilu, tud, če je člowk mew dnar. Dobrine se dobijo, nje. Tu je ... Se prej ni dobilo. In, eee ... Privatna iniciativa ni zatrta, nje. Čeprow je dwost birokracije najprej, nje. [...] Tu je blu tu, ja. In ... In, neč, tu sm ... ja.

V: In prej, ku ste šli na šulo u Maribor ...

O: Ja?

V: ... ste bli še na poletni praksi ...

O: Ja ... eee, niti ne ...

V: Al ste bli tlje?

O: Ne ... Nobjene prakse ni blu več. Mi smo mel dnevno prakso, sm pozabu povejdt. Pouk je biw do ene ... tku ... dopowdne, do ene, no, mal ... do powdne, pwol enih, in pwo kosilo in po kosilu je blo, mislm de še ene štjr ure, usak dan, smo delli zunej: u trth, na nivh, powswd, nje. Tu je bla praksa. Pwo nismo mel prakse.

V: Kej ... Kej pa pwo poletna praksa ...

O: Poletna praksa pa je bla pwo na sredni, k sm biw. Tm smo mel pa poletno prakso. Tm je bla, ne vem, sam ... Tud tm je biw en dan popowdne, smo mel, tud tm smo mel en dan popowdne, ja. En dan u tjdni, smo mel, en dan popowdne.

V: K u arhivi piše, u gradivu sm najdla, da prej, ku se j šlu na enoletno prakso, se je šlu še na poletno prakso. Nkm u Kočewje al n vem ...

O: Aaaaa, ja, ja, sej sm tu mislu reč! Ma tu je blu bel udarnišku. Smo šli na Kočewsku, ja, ja, mesc al dva. Ma tu ni bla praksa, tu je blu bel udarnišku. K tkrt j bla mwoda, de mladina, šolska, kakorkoli, za domovino. Udarniško. Tu je blu, ni blu tu praksa.

V: Ma ste šli usi?

O: Usi! Cew razred! Cew razred smo šli. Ja. Se pa spownim tisto. Tm, kmr so ble tiste nemške vasi. Eee ... Sej jih ni več, nje, so bli izseleni. Tm smo bli, ja. N vem, kjre vasi Rajhenaw se spownim. Rajhenaw, so rjekli, pa še eno ... In tm ... Tm smo delli. Kosili, kej js vem, usje, kar kmetje delə jo. Tu, tu j blu. Drgač smo mel pa, ee, n sredni smo meli enkrat n tedn popowdne in enkrat na ... in tlje pa usak dan. Usak dan. Sveda, če j bla sila, tud tm, kr j blo grwzdje z trgt alpa jabuka z obirt, so ns ... Sej smo radi šli, raj ku se učit. (se posmeje)

V: Ku zmjrm. Ku usi. (smeh)

O: Ja. Kukr usi! Generacija j generaciji podwbna, kar se tega tiče. Pa n vem še, kej j blu tacga, kar bi blu zanimivu ... Kku j nslow naloge? Ku imste ... imste nslow?

V: Grad Lože: Kmetijska šola na gradu v Ložah pri Vipavi med leti temi in temi.

O: No, in zdej. So dobili, prawjo, de so dobili usje nzaj. Zemlo, grad, ma usje ...

V: A! Mayerji?

O: JA. Samu, pokojni Vehovar j – sej j umru lani, nje – k j biw ...

V: Se pravi, dvatisoč trinajst j umru?

O: Ja. J biw direktor. Obstoja pogodba na sodišču, da j pow poštjenu blu plačenu, pow j šenkow, kr j raj šenkow, ku de bi mu uzjli.¹⁸⁶ Sam, mimgredjə, so bli slabi gospodarji, nje.

¹⁸⁶ Dolgo let so si potomci zadnjih Mayerjev prizadevali, da bi grad dobili nazaj, kar jim je leta 2013 tudi uspelo. O dolgotrajnem pravdanju so veliko pisale Primorske novice.

V: Tej, Mayerji?

O: Jaaa, slabi. Je biw pa, eee ... Mi smo bli ... mislem ... u dwobrih, zelu dwobrih odnosih. In je ... Je ... So meli wni šest stanovanjski blok u stari Gorici, nje me držt z bsejdo, skor u centri, al j biw štjri al šjst, sm biw prnih. Sm biw prnih. In ... ee ... Wan¹⁸⁷ je bu zavedn Slovenc – ne komunist! – Slovenc, in j zmenow s tu, ee, z enim na naši strani ... Rafut, če veste, kje je. Tm je tista vila, nspruti so ene štenge gwor, j enih stu stopnic, je, in tm j zmenow. Sej j dwostkrt rjku, pwo j rjku, Angleži mi so nudli, nje, k j blu, so bli Angleži in Amerikanci ... n vem ... u Gorici so bli Angleži in Amerikanci, mi so nudli službo – je biw agronom tud wan – mi so nudli službo, j rjku, in sm rjku ... pustu in šow n un strn. Tm j bu pa brz službe, dejansku. Pwo j pa s tisto sviloprejko nejki začjə w se ukvarjt ... Sviloprejka j bla, veste, j bla tiskrt aktualna. Taku de so bli bel ... niso živel na veliki nwogi, so bel skromnu. In pwo so še tist prodali! Ja ... In so pwo še tist prodali. Tist so prodali, k je že umru, tu so hčjre prodale. Ma slabi gospodarji ... In zdej ena j umrla, sej j bla ... Kolk j zdej ... Ene tri leta, k j umrla. [...] In zdej je še ena, živi pa u Gorici, stari, je pa na stanovajni. No, in pwo so mejli slike, take umetniške, in so se bali, da bi – k je bla vojna – de bi grad zažgali in de bi šle tud slike, in so se zmenli z enim – mislem, de je biw z Benjtk – so rjekli, Benjtk pej ja n bojo bombardirali ... No, in je zapravu tiste, so še tiste usje umetniške slike zgubili. Tku d ... n veliki nwogi, ma so zaprawlali, nje ... Tku de ... Dwobru sm poznaw te razmire. Če bi blu kej tacga, ma dwobru, tu se n tiče tega. No, to tudi, nje, tle, pod wasjo, ku ima Rehar, djsnu, je blu neh, so tudi predali; pwo so mel n Nanozi, tudi precej, tistih ... men se zdi, de bel pašnikow ku gozdow ... Tudi prodali ... Pwo so mel pivovarno u Senožjčh ... So tudi ... Tudi tist so prodali. Tku de so ... zaprawli. Ja, u Vipavi pa so mel tm, kjr je zdej, vrtec je biw, knjižnica, zdrawstveni dom, tu je blo, tu je tista ulica, ku se grj, bi rjku, tm j blo, nsprut cjrkvje, so mel več hiš, in n dvoriščiči nwojr je bla tud ena hiša bla neh, bi rjku starejša, tm so tud stanovali. Tm so tud stanovali, se še spownim, enkrt, k j blu slabu urjeme, k nism mowgu prit iz Vipave. Tku j blu tu. Ana, kej j še zanimivu?

V: Hm ... N vem. Bolj al manj tu ...

O: Ja ...

V: Mogwče še ... Še kšne predavatelje, če se spownste ...

O: Ja! Se spownim ...

V: ... Kku so bli, če so bli fajn ...

O: Švoh. Švoh, švoh.

¹⁸⁷ Mišljen je Evgen Mayer.

V: Nje? Ni blu? (se posmejem)

O: Je blu ... po rusko, js rječm. (se nasmehne) Tu j biw ... Tu je biw ... En Flego ... Eem ... Flego Anton. Wan je biw istrski Hrvat, drgač j bu dwobr, mislm, strokovnjak. Wan j biw. Pwo je biw en Potočnik Anton, mislm, de j pred kratkim umru, je dowgu živu. Pwo se j porwoču, je bla tud ena Kersnik Marjana, ena sorodnica od pisatelja, iz bogate familje. Wna je bla ... Tri ... (našteva) Pwo je biw ... j učiw matematiko, j biw bel partizanski ... J biw en Okorn Alojz. Kdu je biw še? Eni štir, pet ... Je blu bel po rusku. Ni blo n vem kšno znanje, de n boste misnla, kšno širino ... Kr, tu js pravim zmirm, tisti, k smo končali sredne strokovne, nejni manka splošne izobrazbe. Je blu treba ... Js sm ogromno pwole še prebraw in preštudirow sam. Splošna izobrazba je manjkala. [...]

V: Kje je bla pej tkrt fakulteta za agronomijo?

O: Veste, kje j bla?

V: Al je bla malo tm, malo tm? (se posmejem)

O: Ne! Ne ... Zdej majo tu teološka fakulteta. Krekov trg 1. Ku se prije spod tunela, takoj desno tista bajta pred semaforom, ogromna bajta.

V: Aha, vem, ja, ki je tu.

O: Ja ...

S tem vprašanjem sem zaključila intervju.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 17. julija 2014

Ana Gregorič